

Bakalářská práce

Lukašenko a politický systém současného Běloruska

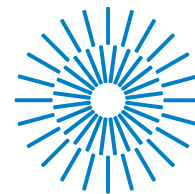
Studijní program: B0114A300069 Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání

Studijní obory: Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání
Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Martina Pokorná**

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.
Katedra filosofie

Liberec 2024

Zadání bakalářské práce

Lukašenko a politický systém současného Běloruska

<i>Jméno a příjmení:</i>	Martina Pokorná
<i>Osobní číslo:</i>	P19000081
<i>Studijní program:</i>	B0114A300069 Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání
<i>Specializace:</i>	Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání Dějepis se zaměřením na vzdělávání
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra filosofie
<i>Akademický rok:</i>	2020/2021

Zásady pro vypracování:

Bakalářská práce bude zaměřena na politický režim A. Lukašenka a jeho současné problémy. V úvodní části se zaměří na vysvětlení obecných pojmů, které souvisí s danou problematikou. Následně popíše systém vlády před nástupem A. Lukašenka. Zaměří se na příčiny, které vedly k jeho nástupu k moci. Poté analyzuje a klasifikuje podobu politického systému za jeho vlády, a zahraniční politiku. V další části se bude zabývat sociálními nepokoji v minulosti a současnosti. V závěru práce bude vytvořeno zhodnocení současné situace a nastínění možné prognózy budoucího vývoje na základě teorií tranzice od různých autorů. Studentka se bude v průběhu zpracování práce řídit pokyny vedoucího práce a bude pravidelně konzultovat její části.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce: elektronická

Jazyk práce: čeština

Seznam odborné literatury:

ANCÍPENKA, Aljaksandr Ílič a Valancin AKUDOVIČ, ed. Neznámé Bělorusko. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-045-1. HLOUŠEK, Vít a KOPEČEK, Lubomír, ŠEDO, Jakub. Politické

systemy. Brno: Barrister&Principal, 20108. ISBN 978-80-7485-150-6. ŘÍHOVÁ, Blanka. Přehled moderních politických teorií. Praha: Portál, 2006. ISBN 978-80-7367-177-8. SAHANOVIČ, Hienadž a Zachar Vasílevič ŠYBEKA. Dějiny Běloruska. Praha: NLN, 2006. ISBN 80-7106-828-4. SNYDER, Timothy. Obnova národů – Polsko, Ukrajina, Litva, Bělorusko 1569 – 1999. Polanka nad Odrou: Past production, s.r.o. pro PANT, 2018. ISBN 978-80-906778-4-5. ŽENÍŠEK, Marek.

Přechody k demokracii v teorii a praxi. Plzeň: Aleš Čeněk. 20104. ISBN 978-80-7380-008-6.

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.
Katedra filosofie

Datum zadání práce: 6. dubna 2021

Předpokládaný termín odevzdání: 30. června 2022

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
garant studijního programu

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

4. července 2024

Martina Pokorná

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce Mgr. Ing. Martinu Brabcovi, Ph.D. za cenné rady, vstřícnost a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá politickým systémem Běloruska za vlády Alexandra Lukašenka od doby rozpadu SSSR. Analytický rámec zahrnuje institucionální uspořádání, roli prezidenta, politické strany a opozici, represe a lidská práva, zahraniční vztahy a možné budoucí vývoje.

Politický systém Běloruska je charakterizován silným prezidentským systémem, který ovládá jednotnou politickou strukturu. Prezident Alexandr Lukašenko, který nastoupil do funkce v roce 1994, upevnil svou moc a ovládá zemi s minimálními kontrolními mechanismy. Tato dominance prezidentského úřadu byla doprovázena omezením politických svobod, represemi vůči opozici a porušováním lidských práv. Nedávné události, zejména protestní hnutí v roce 2020, odhalily rostoucí nejistotu a nespokojenost obyvatelstva s politickým režimem. Tyto události naznačují potřebu politických změn a otevřené diskuse o budoucnosti země.

Analytický přístup této práce spočívá v kombinaci akademických studií, zpráv mezinárodních organizací a mediálních zdrojů. Závěry práce poskytují komplexní pohled na politický systém Běloruska za vlády Alexandra Lukašenka a přispívají k lepšímu porozumění politické situace v zemi.

Tato anotace stručně shrnuje obsah a cíle bakalářské práce, zatímco naznačuje klíčové body, které budou dále analyzovány.

Klíčová slova: Bělorusko, Politický systém, Alexandr Lukašenko, Autoritativní režim, Prezidentský systém, Opozice, Represe, Lidská práva, Zahraniční vztahy, Demokratizace, Volby, Média, demokratické reformy, Budoucí vývoj.

Annotation

This bachelor thesis deals with the political system of Belarus under the rule of Alexander Lukashenko since the collapse of the USSR. The analytical framework includes institutional arrangements, the role of the president, political parties and the opposition, repression and human rights, foreign relations, and possible future developments.

The political system of Belarus is characterized by a strong presidential system that governs a unified political structure. President Alexander Lukashenko, who took office in 1994, has consolidated his power and controls the country with minimal controls. This dominance of the presidency has been accompanied by restrictions on political freedoms, repression of the opposition, and human rights violations. Recent events, especially the protest movement in 2020, have revealed the growing insecurity and dissatisfaction of the population with the political regime. These events indicate the need for political change and an open discussion about the country's future.

The analytical approach of this thesis is based on a combination of academic studies, reports of international organizations and media sources. The conclusions of the thesis provide a comprehensive view of the political system of Belarus under the rule of Alexander Lukashenko and contribute to a better understanding of the political situation in the country.

This annotation briefly summarizes the content and objectives of the bachelor thesis, while outlining the key points that will be further analyzed.

Keywords: Belarus, Political system, Alexander Lukashenko, Authoritarian regime, Presidential system, Opposition, Repression, Human rights, Foreign relations, Democratization, Elections, Media, democratic reforms, Future development.

Obsah

Obsah.....	8
Seznam obrázků.....	10
Úvod	11
1. Politické systémy.....	13
1.1 Členské analytické systémy.....	14
1.2 Dělbá moci.....	15
1.2.1 Zákonodárná moc.....	15
1.2.2 Výkonná moc	15
1.2.3 Soudní moc.....	16
1.3 Klasické politické režimy	17
1.3.1 Demokracie.....	17
1.3.2 Nedemokratické režimy	18
1.3.2.1 Totalitarismus a totalitární režim.....	19
1.3.2.2 Sultanistický režim	20
1.3.2.3 Autoritativní režim.....	20
1.4. Hybridní politické režimy	22
2 Dějiny Běloruska	24
2.1 Pojem Bělorusko (Bílá Rus)	24
2.2 Stručné dějiny.....	25
2. 4 Bělorusko jeho susedé	29
2. 4. 1 Středověk	29
2. 4. 2 Novověk	30
2. 4. 3 Moderní doba	31
2. 5. Obyvatelstvo	32
2. 5. 1 Běloruský národ.....	32
2. 5. 2 Ohrožení národa	33
2. 5. 3 Běloruský jazyk	36
2.6 Osobnost Alexandra Lukašenka	40
2.7. Politický systém Běloruska od rozpadu SSSR.....	42
2.7.1 Democratizace versus autoritářství	43
2.7.2 Nacionalismus	44

2.7.3 Vliv mezinárodních hráčů a zahraniční politika	44
2.7.4 Korupce.....	45
3. Analýza politického systému od rozpadu SSSR.....	46
3.1 Důležité milníky Běloruského politického systému	46
3.1.1 Prezidentské volby a protesty (2020)	47
3.2 SWOT Analýza.....	48
3.2.1 Silné a slabé stránky	49
3.2.2 Příležitosti a hrozby	52
3.3. Prognózy vývoje politického systému Běloruska	56
Závěr	61
Seznam použitých zdrojů.....	63
Online zdroje	65

Seznam obrázků

Obrázek 1: Politický systém podle Davida Eastona, Zdroj: Neměc, Fleissner, str. 9

Obrázek 2: Model vyvažování jednotlivých složek moci, Zdroj: Dočekalová, Švec, str. 80

Obrázek 3: Alexandr Lukašenko, Zdroj: wikipedie

Obrázek 4: SWOT analýza politického systému Běloruska, Zdroj: vlastní

Úvod

Jako výtečný řečník má Alexandr Lukašenko bezpochyby mistrný talent, kterým nejednou dovedl své posluchače až k slzám dojetí a hrdosti na „naši“ vládu a zemi. Jako výbušný a extravagantní politik nejednou „zařízl“ své oponenty pomocí argumentů, po kterých mu nejrůznější posluchačstvo aplaudovalo. V každodenním běžném životě je však Lukašenko mnohem prostší a klidnější: příliš se neliší od těch Bělorusů, kteří ho bez většího přemýšlení poprvé i podruhé zvolili prezidentem země. Jinými slovy, Lukašenko je politik, kterého na politickou scénu vynesli sami obyvatelé této země. Proto tedy onu výraznou veličinu, která vzniká v důsledku nesouladu mezi „každodenním“ Lukašenkem a Lukašenkem na politické scéně, expresivním a neklidným, budeme nazývat Lukašenkův duch.¹

Bakalářská práce na téma Politický systém Běloruska za vlády Alexandra Lukašenka je pohledem na celkovou analýzu politického systému obecně a politického systému Běloruska od roku 1991, tedy rozpadu SSSR. Práce se zaměřuje na politický systém Běloruska za vlády Alexandra Lukašenka, přičemž si klade za cíl hlouběji porozumět jeho struktuře, dynamice a vlivu na běloruskou společnost. Analýza politického systému v této práci se zaměřuje na politický systém, roli prezidenta Lukašenka, politické strany a opozici, represe a lidská práva, zahraniční vztahy a možné budoucí vývoje.

V první části práce se zaměříme na teoretickou charakteristiku základních pojmů. Politický systém Běloruska se odlišuje od demokratických standardů, které jsou obvykle v západních zemích a je charakterizován silným prezidentským systémem, který ovládá jednotnou politickou strukturu. Alexandr Lukašenko, který nastoupil do funkce prezidenta v roce 1994, si upevnil svou moc až do současnosti. Čímž se stal jedním z nejdéle vládnoucích politiků na světě. Jeho vláda čelila kritice ze strany domácí i mezinárodní obce kvůli údajným porušením lidských práv, omezením politických svobod a nedostatkem demokratického zřetele na volby.

Nedávné události, zejména protestní hnutí v roce 2020 a následné reakce vlády ukazují nejistotu a nespokojenost obyvatelstva s politickým režimem. Tento moment v dějinách Běloruska přináší otázky o budoucnosti politického systému a možných změnách, které by mohly nastat v reakci na občanskou angažovanost a mezinárodní tlak.

Tato bakalářská práce se snaží poskytnout komplexní pohled na politický systém Běloruska za vlády Alexandra Lukašenka, přičemž se opírá o analýzu dostupných zdrojů včetně akademických studií, zpráv mezinárodních organizací a mediálních zpráv.

Závěry a doporučení uvedené v této práci mají přispět k lepšímu porozumění politické situace v Bělorusku a poskytnout základ pro další diskuse o možných cestách k demokratickému vývoji země.

¹ Ancipienka, A., et. al. *Neznámé Bělorusko*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-045-1. S. 103.

Když přemýšlíme o možných budoucích vývojích politiky v Bělorusku, je důležité brát v úvahu současnou situaci a trendy v zemi. I když je předvídat budoucnost vždy obtížné, existují některé možné scénáře, které lze diskutovat a které budou cílem a závěrem této bakalářské práce.

1. Politické systémy

V teoretické části této bakalářské práce se zaměříme na charakteristiku politického systému obecně a na klasifikaci klasických a hybridních politických systémů.

Podle politologa Ossipa Karla Flechtheima (1909 – 1998), který si vymyslel pojem „futurologie“, použil termín politologie jako první historik a politolog Eugen Fischer-Baling (1881 – 1964) v Německu, a to teprve roku 1948. V češtině se ujal, v hlavních jazycích na Západě se však mluví obvykle o politické vědě (political science, science politique, Politikwissenschaft nebo Politische Wissenschaft), což je výraz starší – o science politique hovořil již Jean Bodin (1529 – 1596) roku 1576.²

Politické systémy jsou organizované struktury a procesy, které určují, jak se rozhodování a vláda vykonávají v rámci společnosti. Existuje mnoho různých politických systémů po celém světě, z nichž každý má své vlastní charakteristiky a způsoby fungování.

Nejobsáhlejší a dnes již klasický model politického systému vytvořil David Easton, který propojil ve svém konceptu politického systému obecnou systémovou teorii s poznatky, k nimž dospěli v padesátých letech behavioralisté.³

Jeho zakladatelská definice politického systému vychází z 50. let 20. století, jenž na politický život nazíral jako soubor provázaných aktivit, které víceméně ovlivňují způsob, jakým jsou v dané společnosti přijímána a vykonávána autoritativní rozhodnutí, můžeme politický systém vymezit jako místo, kde tomuto přijímání a vykonávání autoritativních rozhodnutí dochází. Vstupy systému jsou vznášené požadavky a vyjadřovaná podpora, výstupy pak výše zmíněná autoritativní rozhodnutí, která mohou mít podobu ucelených politik. Zkušenost s konkrétními rozhodnutími anebo politikami pak prostřednictvím zpětné vazby může vést k vznášení nových požadavků a vyjadřování podpory, s čímž se politický život neustále udržuje aktivní. Celý politický systém pak funguje v určitém vnějším prostředí, který jeho chod jako celek rovněž ovlivňuje.⁴

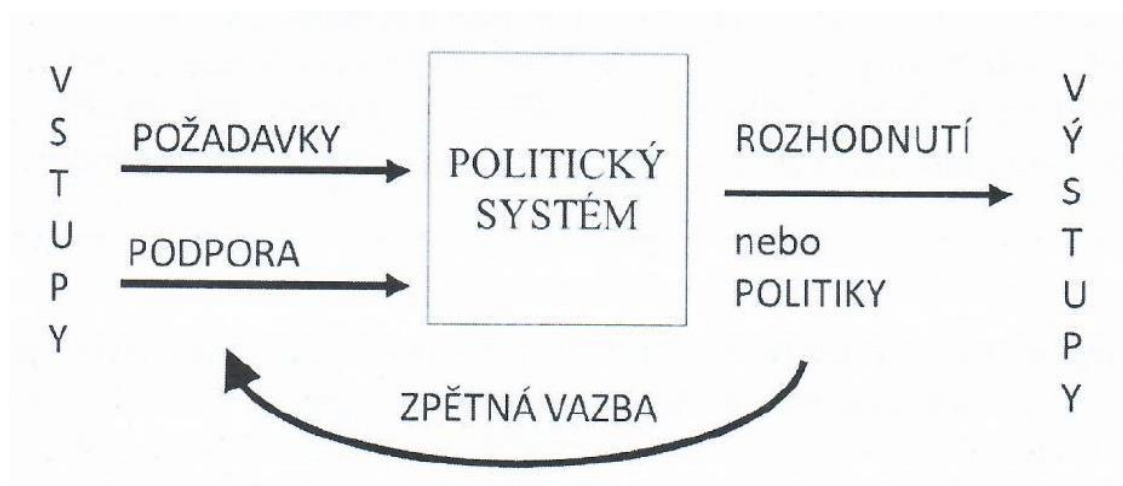
Politické systémy mohou být různorodé a odlišné podle toho, jak se dělí moc ve společnosti a jak jsou instituce a procesy organizovány. Mezi politické systémy řadíme demokracii, autokracii, oligarchii, federalismus, unitarismus, parlamentní systém, prezidentský systém, mnohostranický systém a jednostranický systém. Toto jsou jen některé z hlavních politických systémů a skutečné politické uspořádání může být složitější a může kombinovat různé prvky z výše uvedených systémů.

² Novák, M. *Úvod do studia politiky*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2023. ISBN: 978-80-246-5539-0. S. 28.

³ Říchová, B. *Přehled moderních politologických teorií*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-461-3. S. 49.

⁴ Němec, J., et. al. *Politické systémy* [online]. Oeconomica, 2020. [cit. 2023-10-31]. ISBN 978-80-245-2288-3. Dostupné z: <https://www.ekopress.cz/eshop/view/titdetail.php?tid=31057>. S. 45.

Obrázek 5: Politický systém podle Davida Eastona, Zdroj: Neměc, Fleissner, str. 9

1.1 Členské analytické systémy

K vymezení politického systému a jeho odlišení od jiných (společenských) systémů využil Easton rozlišení systémů na členské a analytické. Členské systémy zahrnují všechny vztahy a vazby mezi členy konkrétní společnosti, které jsou v přímé souvislosti a vztahu k vědomému členství. Tyto vztahy jsou tedy celostní (např. příslušnost k politické straně, členství v určité organizaci). Naopak do analytického systému jsou zařazeny pouze ty přesně specifikované vztahy a vazby, do nichž jedinci vstupují v určitém konkrétní okamžiku (např. v době voleb), aniž by tento vztah byl pro ně vztahem trvalým, do budoucna zavazujícím (každý volič může vyjádřit podporu určité politické straně, aniž by byl jejím členem).⁵

K pochopení a definování politického systému v obecné rovině, musí být východiskem především společnost jako všezahrnující celek. Společnost je tvořena různými vztahy (náboženskými, ekonomickými, příbuzenskými, vzdělanostními, politickými, kulturními apod.). Složitost těchto vztahů ve společnosti ukazuje, že jedinec je součástí politického systému, aniž by si byl osobně vědom svého zapojení do něho. Jedná se tedy o analytický systém, neboť obsahuje pouze určitou část chování a vztahů jedinců ve společnosti, tedy nepostihuje člověka jako celek.⁶

Definovat politický systém společnosti jako zcela specifický, svébytný typ systému umožnil Eastonovi odhalení a vydělení členských vazeb a vztahů od analytického systému.

⁵ Říchová, B., pozn. 3 s. 50-51.

⁶ Říchová, B., pozn. 3, s. 51-52.

1.2 Dělbba moci

Mezi základní parametry moderních politických systémů patří dělba politické moci. Standardní dělba moci se dělí na zákonodárnou (legislativa), výkonnou (exekutiva) a soudní (justice).⁷

Dělba politické moci je koncept, který rozděluje a omezuje moc ve vládě tak, aby nedocházelo k jejímu zneužívání a k ochraně práv občanů. Takový koncept je klíčový pro fungování demokratických systémů. Zajišťuje, že žádná část vlády není příliš mocná a že moc není zneužívána na úkor občanů.

1.2.1 Zákonodárná moc

Legislativní moc je v západní politické tradici integrálně spojena s působením parlamentů, které představují důležitý institucionální článek v systému reprezentativní demokracie. Parlamenti přitom hrají významnou roli jak v parlamentním, tak prezidentském typu demokracie.⁸

Zákonodárná moc zahrnuje pravomoc přijímat zákony. V demokratických systémech obvykle tuto moc má parlament nebo jiný legislativní orgán, který reprezentuje občany a vytváří a schvaluje zákony.

Jedna z nejviditelnějších funkcí parlamentních institucí bez ohledu na jejich název je schvalování zákonů. Dále má na starosti kontrolovat exekutivu (vládu), politickou reprezentaci a politické vyjednávání a legitimizace politiky.

Podstatné je rozlišovat, zda daná funkce schvalování zákonů je funkcí reálnou, nebo pouze formální. To, že je nějaká instituce nadána formálním právem či pověřením schvalovat nějaké normy, ještě nemusí znamenat, že má zároveň i reálný vliv na jejich podobu a že se skutečně podílí na jejich vzniku. Například parlamenti v zemích reálného socialismu nesloužily jako nic jiného než fasádové orgány, které svým formálním schválením dávaly punc legitimacy normám utvářeným zcela mimo jejich reálnou politickou kompetenci.⁹

1.2.2 Výkonná moc

Výkonná moc představuje v současných liberálních demokraciích klíčové místo formování a spolu s rozsáhlým státním aparátem i produkce a implementace politiky.¹⁰

V rámci struktury exekutivní moci můžeme rozlišovat mezi dvěma klíčovými institucemi, které formálně či reálně stojí v jejím čele: hlavou státu a předsedou vlády. Jde o propojení těchto funkcí v

⁷ Němec, J., et. al., pozn. 4, s. 45.

⁸ Hloušek, V., et. al. *Politické systémy*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal Publishing, 2018. ISBN 978-80-7485-150-6. S. 133.

⁹ Hloušek, V., et. al., pozn. 8, s. 135.

¹⁰ Hloušek, V., et. al., pozn. 8, s. 118.

prezidentských demokraciích a existenci modelu tzv. dualistické exekutivy v parlamentních a semiprezidentských systémech. Tato funkce je v případech hlavy státu většinou ztělesněna jednou osobou.

Fungování vlád se rozlišuje na základě stylu jejich politické práce, respektive způsobu jejich řízení a vnitřního fungování. Rozdělujeme prezidentské vlády, v nichž agendu určuje hlava státu totožná s předsedou vlády, a kabinetní vlády v těch zemích, kde funkce ministerského předsedy vykazuje znaky člena vlády typu *primus inter pares* (první mezi rovnými). Tento druhý typ fungování vlád je typický pro minulost, nikoliv pro realitu současné politiky. Nyní se dá spíše hovořit o udržování jakéhosi post-klasického modelu kabinetní vlády, kde má sice ministerský předseda výraznější roli, avšak v některých klíčových rozhodnutích vláda jako striktně kolektivní orgán vystupuje navenek, ale fakticky také rozhoduje kolektivně.¹¹

Exekutiva je částí státního mechanismu, která odpovídá za realizaci shromážděním schválených zákonů a politických opatření.¹²

1.2.3 Soudní moc

Soudní moc a její instituce představují jeden ze základních pilířů, na nichž spočívá kvalitní demokracie jako politický systém, neboť jejich aktivity se bezprostředně týkají principu právního státu.¹³

Soudnictví je tou "větví" vlády, která je nadána pravomocí rozhodovat spory. Hlavní funkcí soudců je tudíž autoritativně stanovit, co právo "říká", tj. vykládat právo.¹⁴

Soudní moc je obvykle organizována hierarchicky, od nižších soudů, které se zabývají běžnými případy a menšími spory, až po vyšší soudy, jako jsou odvolací soudy nebo ústavní soudy, které mají pravomoc přezkoumávat rozhodnutí nižších soudů a zajistit dodržování zákonů a ústavy. Soudci jsou obvykle nezávislí odborníci v oblasti práva, kteří rozhodují na základě důkazů a právních argumentů předložených stranami případu.

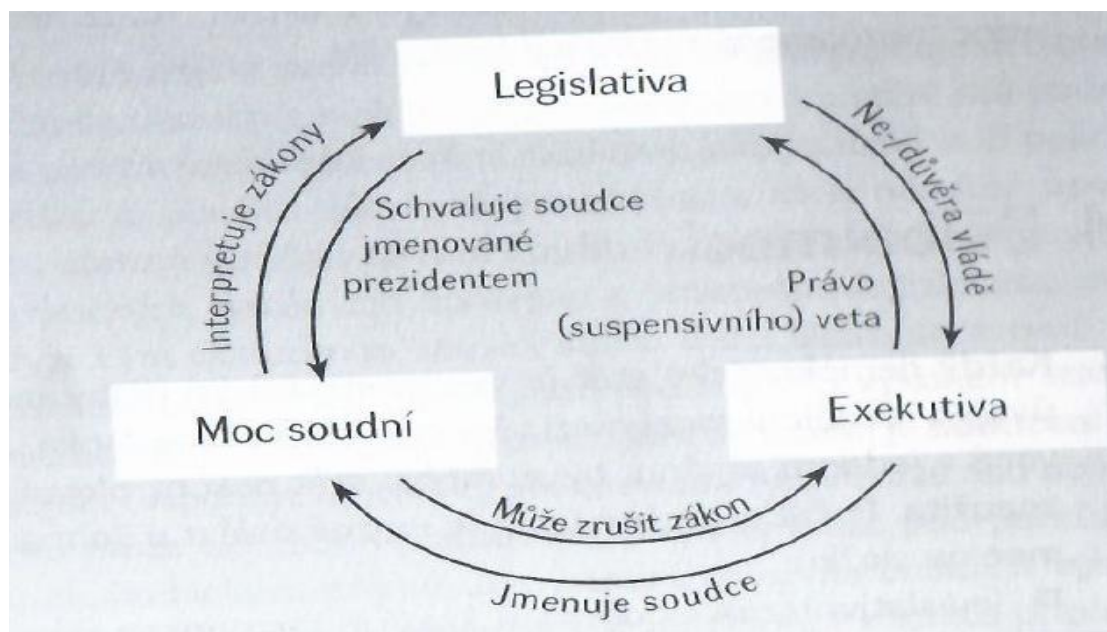
¹¹ Hloušek, V., et. al., pozn. 8, s. 119.

¹² Heywood, A. *Politologie*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7380-115-1. S. 410.

¹³ Hloušek, V., et. al., pozn. 8, s. 149.

¹⁴ Heywood, A., pozn. 12, s. 377.

Obrázek 6: Model vyvažování jednotlivých složek moci, Zdroj: Dočekalová, Švec, str. 80

1.3 Klasické politické režimy

Klasické politické režimy jsou historicky důležité formy organizace politické moci, které se vyvinuly a uplatňovaly v různých obdobích lidských dějin. Tyto režimy často odrážejí politické, sociální a kulturní podmínky své doby. Mezi hlavní klasické politické režimy patří demokracie, autoritářský režim a totalitární režim.

1.3.1 Demokracie

Pojem demokracie je starý přibližně 2 500 let. Tento termín pochází ze spojení starořeckých slov - *démos*- lid a *kratos*- vláda. V překladu se tedy jedná o „vládu lidu“. Pojem poprvé použil pravděpodobně řecký historik Hérodotos v 5 stol. př. Kr. v souvislosti s politickým systémem fungujícím v řeckých městských státech. S definicí demokracie jakožto „vlády lidu“ a s jejím antickým pojetím si však v moderní politologii stěží vystačíme. Už v antickém Řecku byl pojem demokracie předmětem nejrůznějších výkladů. Přibližně od 18. století pak můžeme sledovat dynamickou debatu o podstatě a povaze demokracie, která pokračuje až do současnosti. Demokracie je tedy neustále a různě

interpretovaný pojem. Na základní definici, že demokracie je vládou lidu, se však shodnou téměř všichni ideologové a teoretici.¹⁵

Pojetí demokracie můžeme rozdělit na *minimalistické* a *maximalistické*. Co se týče minimalistického pojetí, je pro demokratické formy vládnutí dostačující, když se uskuteční svobodné volby, tedy když se uskuteční a dále pravidelně opakuje svobodný a demokratický výběr zástupců a vlády. U maximalistického pojetí demokracie se od demokracie vyžaduje, aby v daném režimu kromě pravidelně se konajících voleb byly obsaženy i takové atributy, jako je fungující občanská společnost, svoboda médií atd. Zkrátka, aby z demokratického procesu nebyly využívány jenom volby, které jsou navíc v některých případech často na hranici vlivu manipulace.¹⁶

Jsou známy dvě formy demokracie, a to demokracie *přímá* a *nepřímá (reprezentativní)*. Přímá demokracie bývá někdy považována za jedinou „čistou“ demokracii, protože ji můžeme definovat jako systém, v němž lidé přímo činí důležitá politická rozhodnutí. V moderních velkých státech se považuje za prakticky nerealizovatelnou. Přímá demokracie nicméně může fungovat na místní a regionální úrovni. O reprezentativní formě vlády jakožto jediné realizovatelné formě demokracie ve větších společnostech se hovoří již od Francouzské revoluce, nicméně do konce 18. století byl pojem „demokracie“ spojován především s formami přímé demokracie. Od 18. stol. je pak reprezentativní forma vlády nedílnou součástí demokratické teorie. V kontextu s přímou demokracií bývá reprezentativní demokracie často označována jako demokracie nepřímá. V reprezentativní demokracii si lidé volí své zástupce, kteří pak za ně jednájí při politickém rozhodování. V současných liberálních demokraciích jsou zástupci zpravidla voleni ve svobodných, tajných, soutěživých volbách do parlamentu jakožto členové politických stran. Výhodou reprezentativní formy oproti přímé demokracii je její široká aplikovatelnost ve větších společnostech. Proto je dnes reprezentativní forma nejrozšířenějším typem demokracie.¹⁷

1.3.2 Nedemokratické režimy

Nedemokratické režimy jsou politické systémy, ve kterých není politická moc rovnoměrně distribuována mezi občany, nebo kde chybí základní prvky demokracie, jako je svobodný výběr zástupců, ochrana lidských práv a občanských svobod, a spravedlivé a transparentní volby.

Nedemokratické režimy mohou být různorodé a mohou se lišit podle stupně své autoritářské povahy, stupně politické kontroly, a úrovně omezení občanských svobod a politických práv. Tyto režimy často vedou k porušování lidských práv, korupci, ekonomické nerovnosti a nedostatku politické stability. Naopak, demokratické principy, jako je právní stát, svoboda projevu a svobodné volby, jsou základními hodnotami, které jsou v nedemokratických režimech často potlačovány.

¹⁵ Dočekalová, P., et al. *Úvod do politologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2940-4. S. 95-97.

¹⁶ Ženíšek, M. *Přechody k demokracii v teorii a praxi*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2006. ISBN 80-7380-008-X. S. 20-22.

¹⁷ Dočekalová, P., et al., pozn. 15, s. 98-99.

Za pozornost stojí dělení totalitárních režimů podle J.J. Linze, který je rozdělil do čtyř kategorií – totalitní, posttotalitní, autoritativní a sultanistické režimy. Zároveň pomocí čtyř principů kontrastně vymezil totalitní a autoritativní režimy. Vypracoval systém tří "plných" a jedné "díličí" dimenze.¹⁸

1.3.2.1 Totalitarismus a totalitární režim

Historie vzniku a rozšíření pojmu totalitní a totalitarismus je velmi zajímavá, avšak pro svou spletitost se stala zdrojem řady pozdějších interpretačních a aplikačních omylů a nedorozumění, které mnohdy přetrvávají až do dnešních dnů.

Lingvistický základ pojmu totalitarismus je latinský. Vyvozuje se ze slova *totus*, což znamená celý či všechen.¹⁹

Totalitarismus je politický režim charakterizovaný úplnou kontrolou státu nad všemi aspekty společnosti, včetně politiky, ekonomiky, kultury a soukromého života občanů. Tento systém obvykle vynucuje autoritářskou vládu a potlačuje politický pluralismus, občanské svobody a demokratické instituce. Mezi hlavní charakteristiky totalitarismu patří:

vláda jedné strany – totalitární režimy obvykle fungují pod kontrolou jedné politické strany nebo jednoho vůdce, který má monopol na politickou moc.

omezování občanských svobod – jako jsou svoboda projevu, shromažďování, tisku a náboženského vyznání, jsou silně omezovány nebo potlačeny ve prospěch zachování moci státu.

propaganda a manipulace – totalitní režimy využívají často propagandu a kontrolu médií k manipulaci s veřejným míněním a udržení své vlády.

policejní stát – vlády tohoto režimu často vytvářejí rozsáhlé policejní síly a tajné služby, které slouží k potlačení disentu a sledování občanů.

kult osobnosti – totalitní vůdci často kultivují své vlastní osobnosti a vytvářejí kultury osobnosti kolem své osoby, aby posílili svou moc a loajalitu občanů.

centrální plánování – ekonomika totalitních režimů je často plánována a kontrolována centrálními orgány, což často vede k nedostatku a omezení hospodářských svobod.

¹⁸ Linz, J. J. *Totalitarian and authoritarian regimes*. Boulder, Colorado: Lynnie Rienner Publishers, 2000. ISBN 978-1-55587-890-0. S. 24.

¹⁹ Balík, S., et. al. *Teorie a praxe nedemokratických režimů*. Praha: Dokořán, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7363-266-3. S. 22-23.

Mezi historické příklady totalitárních režimů patří nacistické Německo v době Adolfa Hitlera, stalinistické Sovětské svazy pod vedením Josifa Stalina, či vláda Čínské lidové republiky za vlády Mao Ce-tunga. Tyto režimy bývají spojeny se systematickým porušováním lidských práv, politických práv, politickými represemi a masovým násilím.²⁰

1.3.2.2 Sultanistický režim

O sultanistickém režimu se zmiňuje i Linz. Dle něho je legitimita sultanistického režimu založena na personální moci vládce, který kopíruje tradiční absolutisticky chápanou monarchickou autoritu. Těmto režimům se nejlépe dařilo v agrárních, zaostalejších společnostech. Vládce zde vládne prakticky neomezeně a nakládá se státem dle své libosti.²¹

Tento režim je specifickým politickým systémem, který je charakterizován koncentrací moci do rukou jediného vůdce, který se často nazývá sultánem. Tento termín je odvozen od historických sultánů v islámském světě, kteří měli absolutní moc a vládli autokraticky. Ve sultanistickém režimu je moc silně personifikována v jediném vůdci, který často ovládá všechny klíčové instituce státu a rozhoduje v mnoha oblastech politiky, sultán nebo vůdce sultanistického režimu obvykle není zvolen demokraticky a nemá demokratickou legitimitu. Moc je často udržována pomocí represivních opatření a omezení politických svobod. Vůdce často udržuje moc tím, že rozděluje výhody a pozice výměnou za loajalitu od svých stoupenců. Neexistují silné a nezávislé instituce, které by mohly omezit moc vůdce a zabránit zneužívání moci. Příkladem sultanistického režimu může být například režim v Turkmenistánu pod vládou prezidenta Saparmurata Nijazova, který byl znám jako Turkmenbaši, vůdce Turkmenů. Podobné rysy lze nalézt i v dalších autoritářských režimech, které jsou silně personifikovány do jediného vůdce.²²

1.3.2.3 Autoritativní režim

Na pomyslném druhém místě hned po totalitarismu z nedemokratických režimů se nachází autoritarismus. Tento pojem nevyvolává tolik kontroverzí jako totalitarismus, přesto lze v jeho souvislosti narazit na mnohé nejasnosti, a proto je nutné podrobit jej podobnému zkoumání. Podobně jako v předchozím případě jej chápeme, jako způsob vykonávání politické moci, tedy jako druh politického režimu.

Pojem autoritativní je odvozen od slova autorita, které má ze své podstaty vcelku pozitivní význam. Jako o autoritě se zpravidla hovoří o člověku, u nějž si vážíme jeho zásluh nebo vlastností, což nás vede k přirozenému respektu k dané osobě (přirozená autorita). Této osobě bývá přirozeně poskytován vliv

²⁰ OPENAI. *ChatGPT-4*. AI program. 2024. Dostupné z: <https://openai.com/blog/chatgpt>. [Citováno 2024-02-24].

²¹ Linz, J. J., pozn. 18, s. 151-155.

²² OPENAI. *ChatGPT-4*. AI program. 2024. Dostupné z: <https://openai.com/blog/chatgpt>. [Citováno 2024-02-25].

založený na vážnosti a prestiži, je to morální vliv. Tento typ autorit lze spatřovat i v demokratických společnostech, pro které jsou tyto autority důležité až nezbytně nutné. Naopak pojem autoritarismus má zpravidla pouze negativní význam. Opírá se o autoritu vynucenou násilím a zastrašováním. Pokud se daný režim opírá o přirozenou autoritu, nestává se autoritativním. Čím méně se tato přirozená autorita uplatňuje, tím blíže je systém autoritarismu.²³

Autoritativní režim je svébytnou kategorií režimů, které existovaly a existují vedle režimů totalitních a demokratických, přičemž se svým uspořádáním nepřiblížily ani jedné z obou mezních variant. Autoritativní režim je kvalitativně odlišný od režimu totalitního a nelze jej chápat jako nějakou jeho „měkčí“ variantu.²⁴

Autorita může představovat morální vliv, který má pozitivní dopad na svobodu a demokracii.

Se sílícími autoritativními režimy začal být i samotný pojem autorita chápán v negativním kontextu tohoto typu zřízení. Autorita v tomto typu systému je zneužita a následně vede ke ztrátě svobody členů ve společnosti.

Existují rozdíly mezi totalitarismem a autoritarismem. Za rozhodující kritérium odlišnosti je považována absolutní míra kontroly společnosti nad politickou sférou, která nepřipouští žádnou alternativu jiné politické strany, organizace, či hnutí. V autoritářském režimu jsou tyto skupiny v rámci limitovaného pluralismu „jenom“ vytlačeny mimo politickou sféru. Neexistuje tam tedy masová státostrana a vládne jedna osoba (diktátor) nebo skupina osob (vojenská junta). Člověk v autoritářském režimu není nucen neustále dokazovat svou oddanost režimu účastí na politickém nebo mimopolitickém životě. Kontrola života občana není absolutní. Proto mohou do jisté míry autonomně působit různé struktury, například církve.

V autoritativních režimech neexistuje oficiální ideologie. Vůdce se sice řídí určitou ideou, ale ta nemusí být vnucována všem obyvatelům. Spoléhá proto více na svou osobní moc a snaží se ji pěstovat a uchovat.²⁵

Politický režim v Bělorusku je typicky považován za autoritářský nebo dokonce diktátorský. Od rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 bylo Bělorusko de facto ovládáno jedním prezidentem Alexandrem Lukašenkem, o kterém bude následující kapitola. Moc Běloruska je silně soustředěna v rukou prezidenta Lukašenka a má vliv na všechny hlavní instituce státu včetně vlády, parlamentu, soudu a médií. V Bělorusku jsou omezovány základní občanské svobody, jako je svoboda projevu shromažďování a sdružování, represe, ad. Volby v Bělorusku jsou obvykle považovány za nedemokratické a zmanipulované ve prospěch vládnoucího režimu a opozice čelí omezením přístupu k médiím a účasti v

²³ Balík, S., et. al., pozn. 19, s. 48-49.

²⁴ Balík, S., et. al., pozn. 19, s. 56-57.

²⁵ Dočekalová, P., et al., pozn. 15, s. 151-152.

politickém procesu. Ekonomika Běloruska je velmi závislá na podpoře ze strany Ruska a státní intervence hospodářská je velmi vysoká. Státní podniky dominují ekonomice a soukromý sektor je omezený. Bělorusko čelí kritice za porušování lidských práv a politickou represi, zadržování politických vězňů, mučení, nekalé procesy a omezování svobody tisku. Bělorusko se dlouze potýká s hlubokou politickou krizí po sporných prezidentských volbách, které vedly k masovým protestům a násilné reakci vlády.

Výše charakterizované klasické politické režimy představují různé způsoby organizace a výkonu politické moci a mohou být analyzovány z hlediska jejich historického vývoje, institucionálních struktur a sociálních a kulturních faktorů, které je formovaly.

1.4. Hybridní politické režimy

Hybridní režim je jen velmi obecné označení, které v sobě skrývá celou škálu různých dílčích koncepcí a definic. Čeští politologové Jan Holzer a Stanislav Balík, kteří se jako jediní u nás hybridními režimy obsáhle zabývali, uvedli až 60 jejich různých označení, která lze v politické vědě nalézt.²⁶

Hybridní politické režimy jsou formou vlády, která kombinuje rysy demokratických a nedemokratických prvků. Tyto režimy mohou být obtížně klasifikovány jako čistě demokratické nebo čistě nedemokratické, protože mají tendenci obsahovat prvky obou.

Vzhledem k tomu, že se do této diskuse zapojila řada známých autorů, jde o prostředí, ve kterém je kumulován značně akademický kapitál, jež aktéry diskuse přímo vybízí k formulování nových hypotéz a teoretických konceptů. To ve svém důsledku vedlo řadu autorů nejen k neustálému zdokonalování teoretického poznání v oblasti výzkumu soudobých forem, nedemokratických režimů, tak k debatám o tom, co demokracie je a co naopak není.²⁷

Při transformačních procesech v rámci vlny demokratizace došlo k vytvoření politických režimů, které byly dosud nevídané, často i nemyslitelné, a hlavně dosud nepoznané a nezaznamenané. Pro vědce, zabývající se politickými režimy nastolila demokratizace mnoho nových otázek a proměnila tak dosavadní teorii nedemokratických režimů. Tranzice zasáhla mnoho států střední a jihovýchodní Evropy. Některé z nich byly úspěšné a dosáhly plné demokracie, jiné byly úspěšné méně a jejich přechod k demokracii se zastavil někde mezi konsolidovanou demokracií a autoritářským režimem. V praxi to

²⁶ Balík, S., et. al., pozn. 19, s. 81.

²⁷ Schmitter, P.C. et. al. *What democracy Is ... and Is Not*. [online]. Baltimore, The Johns Hopkins University Press: Journal of Democracy 2, 1991. [cit. 2023-10-31]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/236749392_What_Democracy_Is_and_Is_Not. S. 75-88.

znamená, že na jednu stranu existují základní demokratické instituce a sám režim se označuje za demokratický, ale tyto demokratické instituce nejsou skoro vůbec využívány a politika je tedy spíše autoritářská.²⁸

Problémem, o kterém můžeme při klasifikaci hybridních režimů hovořit, je skutečnost, že mezi nimi neexistují pevně dané hranice. Důvodem je vztah jednotlivých autorů k demokracii.

Setkáváme se s mnoha různými přístupy a názory, jak chápat demokracii v soudobé politické teorii. Existují minimalistické teorie, kdy stačí, aby v zemi proběhly svobodné volby, a stát je určen jako demokratický. A zde vyvstává základní problém. Existují státy, ve kterých se sice konají férové, svobodné volby, ale na druhou stranu jsou silně porušována lidská práva a tím pádem nemůžeme stát z hlediska maximalistické teorie demokracie označit za demokratický. V tomto případě je tedy nejčastější otázkou, kdy ještě můžeme mluvit o demokracii, a kdy už o autoritářském režimu. Tuto problematiku představil ve svém článku *Thinking About Hybrid Regimes* Larry Diamond, který se zabýval otázkou demokracie a její definicí. Diamond uvádí, že mnoho režimů přijalo formu volební demokracie s pravidelnými, soutěživými volbami, ale tyto volby mají i přes dohled mezinárodních pozorovatelů často podivný průběh, postrádají transparentnost, jsou snadno zpochybnitelné a v žádném případě je nemůžeme srovnat s volbami ve standardních demokraciích.²⁹

Přílišné soustředění na analýzu voleb je zároveň druhým bodem kritiky, která byla vůči problematice hybridních režimů vznesena. Její jádro je v pochybnostech o tom, že je možné uspokojivě klasifikovat celou škálu politických režimů jen na základě analýzy jedné voleb.³⁰

V hybridních politických režimech může docházet ke kombinaci různých prvků a strategií, které umožňují udržovat vládu s určitou mírou legitimacy a stability, zatímco zároveň udržují kontrolu nad politickou mocí. Tyto režimy často představují složité výzvy pro demokracii a mohou být náchylné k politickým manipulacím, korupci a porušování lidských práv.

²⁸ Merkel, W. *Embedded and Defective Democracies*. [online]. Democratization, 2004. Sv. Vol.11 (5). [cit. 2023-11-01]. ISSN 1351-0347. Dostupné z:

https://www.wzb.eu/system/files/docs/sv/iuk/merkel_embedded_and_defective_democracies.pdf. S. 35-58.

²⁹ Diamond, L. *Thinking About Hybrid Regimes*. [online]. Journal of Democracy, 2002. [cit. 2023-11-03].

Dostupné z:

https://web.archive.org/web/20200321131835id_/http://www.serwis.wsjo.pl/lektor/1881/diamond.pdf. S. 21-35.

³⁰ Bílek, J., et. al. *Hybridní režimy jako svébytné kategorie politických režimů: Komparace vybraných přístupů*.

[online]. Volume XVII, 2006. Sv. 212-233. [cit. 2023-11-06]. ISSN:1212-7817. Dostupné z:

<https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4416/3464>. S. 214.

2 Dějiny Běloruska

Pro pochopení a charakterizaci politického systému v Bělorusku je nutné se zmínit o dějinách tohoto státu, o složitých vztazích se sousedy. V průběhu dějin dochází k velkým ztrátám na lidských životech, ať už z důvodů válečných, nucenou, či dobrovolnou emigrací.

Běloruskou identitu velmi ovlivňovala ruská, resp. sovětská okupace a s ní spojená rusifikace obyvatel. Tato problematika je aktuální pro současný běloruský politický systém, poněvadž je ohrožen běloruský jazyk i samostatnost země.

Bělorusko se vždy nacházelo na pomezí několika kulturních a civilizačních okruhů.³¹

Patří mezi středně velké země (207 600 km²) s 9,5 milionů obyvatel. Sousedí s Lotyšskem, Litvou, Polskem, Ruskou federací a Ukrajinou.³²

2.1 Pojem Bělorusko (Bílá Rus)

Pojem Bělorusko je odvozen od sousloví Bílá Rus, které bylo jako první uvedené v latinském rukopise neznámého katolického misionáře z druhé poloviny 13. století, a to konkrétně praví autorův druh Vaislanum“ káže slovo Boží na Bílé Rusi”.

V pozdějších kronikách (14. - 15. století) se zmiňují města jako Vitebsk, Polock, Smolensk a Brest jako města Bílé Rusi. Nedochozí však k pevnému geografickému vymezení. Často se pod ním rozuměly země Novgorodu Velikého, Pskova, později Moskevského knížectví.

Přesnější geografická lokalizace se dostává Bílé Rusi až v 16. století, kdy s ní začíná být spojována Polocká zem a běloruské Podněpří. V 17. století se tento název pevně pojí k zemím okolí řek Dvina a Dněpr - Vitebskému, Polockému, Mstislavskému, Smolenskému a částečně Minskému vojvodství.

K rozšíření současné podoby názvu na celé území Běloruska došlo až v 19. a na počátku 20. století, což souviselo s formováním běloruského národa.³³

³¹ Marková, A., et. al. *Dějiny Běloruska*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2021. ISBN 978-80-7422-667-0. S. 239.

³² Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 9.

³³ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 9.

2.2 Stručné dějiny

Slovanská kolonizace běloruských území začala v 6. - 7. století od jihu a trvala několik staletí. Slované se usídlovali vedle Baltů, které si časem podmanili nebo je vytěsnili.

V 8. - 9. století se vytvořily tři kmenové skupiny (Dregoviči, Kriviči a Radimiči), ze kterých vznikla kmenová knížectví. Polock patřil mezi hlavní východoslovanská centra, společně s Kyjevem a Novgorodem, která byla nestabilní a vzájemně si konkurující.³⁴

Polock byl nezávislý před vznikem kyjevského knížectví a příchodem Varjagů. V 10. století došlo k obsazení Polocku novgorodským knížetem, budoucím kyjevským knížetem. Od té doby byl součástí Kyjevské Rusi.³⁵

Ve 13. století vtrhla na Kyjevskou Rus mongolská vojska, zpusťovala mnoho měst a knížectví, která přestala existovat.³⁶ Jednotlivá knížectví na běloruském území se dostávala do područí litevského státu, zakladatele monarchie Mindaugase. Toto sjednocování probíhalo pravděpodobně nenásilně a bez válek. Uznání svrchovanosti litevského vladaře ze strany běloruských elit v situaci narůstajících vnějších hrozeb bylo výhodné pro obě strany a mohlo se opřít o dávnou tradici vzájemného soužití baltského a východoslovanského etnika.

Ve 14. století se dostává na litevský knížecí stolec Jagello.³⁷ Nový kníže si vzal za manželku polskou královnu Hedviku, přijal jméno Vladislav II. (1386) a v roce 1385 byla uzavřena Krevská unie mezi polským královstvem a litevským velkoknížectvím. Toto spojení obou států bylo pro obě strany výhodné.³⁸ Krevská unie byla doplněna o Vilemsko-radomskou unii (1401), která zaručovala litevskou svébytnost.³⁹

V roce 1569 dochází ke vzniku Rzeczpospolity, tedy sloučení Polské koruny a Velkoknížectví litevského do jednoho "nedělitelného těla". Označuje se jako Lublinská unie.⁴⁰ Rzeczpospolita využila zmatku na

³⁴ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 10.

Švankmajer, M., et. al. *Dějiny Ruska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2012. ISBN 978-80-7422-026-5. S. 11.- Autoři píší o třech kmenových skupinách. srv. s. 17 o Polockém knížectví

³⁵ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 12.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 17 - Vysvětlení o decentralizaci Kyjevské Rusi.

³⁶ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 24.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 20-22. - Detailnější popsání mongolské vpádu a rozpad Kyjevské Rusi.

³⁷ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 24.

Jurek, T., et. al. *Dějiny Polska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2017. ISBN 978-80-7422-306-8. S. 142-144.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 34.- Informace o zapojení Jagella do bojů proti Rusům, na straně Tatarů.

³⁸ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 24-25.

Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 142-144.

³⁹ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 264.

Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 148.

⁴⁰ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 64.

Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 210.

přelomu 16. a 17. století v Rusku, kdy vládli Lžidimitrijové (vydávali se za mrtvého syna Ivana IV. Hrozného) a snažili se přiklonit Rusko do protišvédské koalice. Nakrátko polský král Vladislav IV. Vasa se stal ruským carem. Nakonec se novou ruskou carskou dynastií stali Romanovci.⁴¹

Dalším velkým problémem v 17. století bylo povstání hetmana Bohdana Chmelnyckého, které proběhlo na území dnešní Ukrajiny a rozšířilo se i např. do Běloruska.⁴² Poté nastává období válek se Švédskem a Ruskem, které Rzeczpospolitu velmi oslabuje.⁴³ Nereformovatelná Rzeczpospolita se nemůže účinně bránit vlivu Ruska, resp. carevny Kateřiny II. (např. Barská konfederace)⁴⁴ a ke konci 18. století dochází k postupnému trojímu dělení. Území Rzeczpospolity je rozděleno mezi Prusko, Rakousko a Rusko. Stát tak přestal existovat. Běloruské území se dostalo pod nadvládu ruského carství.⁴⁵

V období, kdy došlo ke třetímu dělení Rzeczpospolity, již dávno proběhla Velká francouzská revoluce. Z té se vygeneroval nejprve první konzul, poté císař Napoleon I. Ten zasáhl do dění v Rusku, a to konkrétně v roce 1812, kdy se vydal na pochod do Ruska, a dosáhl až Moskvy. Vzniklo Bělorusko s hlavním městem Mogilevem. Došlo k obnovení Velkoknížectví litevského (na rozdíl od Běloruska mělo všechny atributy státnosti), ale trvalo necelého půl roku. Důvodem byla porážka napoleonských vojsk u Moskvy a následný ústup.⁴⁶

V období od vytlačení francouzských vojsk po vypuknutí první světové války a následných válečných bojů, nedocházelo k územním změnám. Vnitřní vývoj velmi ovlivnila proticarská povstání, která byla

⁴¹ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 69-70.

Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 254.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 66.

⁴² Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 71-74.

Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 256.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 71-72. - popsání povstání Bohdana Chmelnyckého a jeho vztah k ruskému carovi.

⁴³ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 74-76.

Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 256-258, 270-271.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 72.

⁴⁴ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 74-76. – Barská konfederace

Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 285-289.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 198.

⁴⁵ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 89, 93-96.

Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 290-291, 296-301.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 199-201.

⁴⁶ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 101-103.

Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 313-315, 363-366.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 216-234. - popisování napoleonských válek a účasti Ruského carství.

vždy poražena a docházelo k rusifikaci⁴⁷ a pravoslavizaci obyvatel.⁴⁸ Na počátku 20. století (po revolučním roce 1905) došlo k dočasnému uvolnění, např. u Bělorusů (povolený běloruský jazyk), carská vláda však nemínila nikomu poskytnout větší autonomii, tím spíše nezávislost.⁴⁹

Rok 1917 byl ve znamení revolučních změn. Nejprve abdikoval, pod tíhou demonstrací a válečných neúspěchů, car Mikuláš II. Poté dochází ke sjezdu běloruských organizací a stran.⁵⁰ V listopadu 1917 dojde k bolševickému převratu. Bolševici (ruští komunisté) mají jeden z hlavních cílů ukončení účasti Ruska (míněno i bolševického Ruska) v první světové válce. Chtěli však příznivější mírové podmínky, proto Ústřední mocnosti, hlavně Německé císařství, vedlo ofenzívu v únoru 1918. Nakonec došlo k sepsání Brestlitevského míru.⁵¹ Bělorusové využili nejen německé ofenzívy, ale i uzavření příměří mezi státy Ústředních mocností s bolševickým Ruskem a vyhlásili Běloruskou lidovou republiku. Trvala však velmi krátce než je obsadila Rudá armáda bolševického Ruska.⁵²

Další válečné boje přešly přes běloruské území po vypuknutí polsko-sovětské války.⁵³ Poláci v roce 1919 obsadili běloruské hlavní město Minsk. V průběhu následujícího roku došlo k výměně přítomnosti polských a sovětských armád na běloruském území.⁵⁴ Konec války umožnila Řižská smlouva z roku 1921, která rozdělila Bělorusko na západní část, která připadla Polsku a východní část zůstala

⁴⁷ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 108-109.

Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 401.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 281. - východní Slované (kromě Rusů to byli Bělorusové a Ukrajinci byli počítáni za ruské obyvatelstvo), na základě sčítání lidu z roku 1897

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 312. - rusifikace východních Slovanů (Bělorusové, Ukrajinci), režim jim nepřiznával právo na samostatnou existenci).

⁴⁸ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 111.

Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 321-322, 337.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 250.- ministr osvěty Sergej Uvarov prosazoval svůj program v podobě hesla: pravosláví-samoděržaví-národnost. Byla to oficiální ideologie carismu boj proti zdegenerovanému Západu.

⁴⁹ Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 312.

⁵⁰ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 143-145.

Zubov, A., et. al. *Dějiny Ruska 20. století - 1. díl: 1894 - 1939*. 1. vyd. Praha: Argo, 2014. ISBN 978-80-257-0921-4. S. 413.- navíc historik Zubov doplňuje, že běloruská rada zahajuje nacionalistickou propagandu mezi vojáky. Je jim doporučováno, aby se vrátili domů a vytvářeli tam národní vojenské jednotky a chránili svou zemi před bolševickou zvlí a německou okupací.

⁵¹ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 146, 148-149.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 332-335, 346.

⁵² Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 151.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 352.- bolševici porušili svůj slib, deklaraci sovětské vlády o právu národů na sebeurčení z 15. listopadu 1917. Josif Stalin, lidový komisař pro národnostní otázky, prohlásil, že právo národů na sebeurčení se nevztahuje na buržoazii, ale na pracující. Lenin si položil "řečnickou otázku": "Co stojí výš - právo národů na sebeurčení nebo socialismus?"

⁵³ Davies, N. *Bílý orel, rudá hvězda: Polsko-sovětská válka 1919 - 1920 a "zázrak na Vistule"*. Praha: BB art, 2006. ISBN 80-7341-939-4. S. 20.- vznik polsko-sovětské války začal v městečku Bereza Kartuska v Bělorusku 14. února 1919.

⁵⁴ Davies, N., pozn. 53, s. 56-59. - obsazení Minsku polskou armádou (1919).

Davies, N., pozn. 53, s. 143-148. - bolševická ofenzíva a obsazení Běloruska (1920).

Davies, N., pozn. 53, s. 231-233. - polská protiofenzíva (1920).

Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 155-156.

Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 435-437.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 344.- pouhé popsání bojů v roce 1920.

sovětskému Rusku.⁵⁵ V meziválečném období došlo ještě k jedné změně, byť formální. Bělorusko vstoupilo jako sovětská socialistická republika do SSSR (Svazu sovětských socialistických republik).⁵⁶

K územním změnám dochází na počátku druhé světové války (1939). Krátce před oficiálním vypuknutím války v Evropě se setkají ministři zahraničí Joachim von Ribbentrop a Vjačeslav Molotov v Moskvě, kde se dohodnou na dělení Polska a následném rozdělení sféry vlivu. Po napadení Polska nacistickým Německem 1. září 1939 se přidávají k obsazování území i Sověti, a to 17. září 1939. Polská republika přestala existovat a Sovětský svaz připojuje východní části.⁵⁷

Dalším zlomovým okamžikem je 22. červen 1941, kdy nacistické Německo, společně se svými spojenci, zahájilo operaci Barbarossa, tedy útok na Sovětský svaz. V tzv. bleskové válce došlo k rychlému postupu nacistických jednotek přes běloruské území.⁵⁸ Na běloruském území probíhala partyzánská válka, kterou Němci potlačovali,⁵⁹ poté došlo k operaci Bagration, tedy sovětské ofenzívě, která osvobodila běloruské území. Tento válečný konflikt velmi negativně zasáhl obyvatelstvo a infrastrukturu.⁶⁰

Po druhé světové válce se Bělorusko stává, formálně, členem OSN (Organizace spojených národů).⁶¹ Poválečná léta jsou ve znamení rusifikace⁶² a industrializace společnosti.⁶³

Neschopností Sovětského svazu zvládnout závody ve zbrojení, pokles cen ropy a finančně nákladná byrokracie způsobila kolaps komunistického režimu.⁶⁴

Rok 1990 byl počátek rozpadu SSSR. Litevci jako první vyhlásili nezávislost. Michail Sergejevič Gorbačov (1. předseda Nejvyššího sovětu, budoucí první a poslední prezident SSSR) pohrozil Litvě, že

⁵⁵ Davies, N., pozn. 53, s. 254-260. - v polské ani v sovětské delegaci nebyl žádný představitel Běloruska.

Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 156-157.

Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 437.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 344.- pouhá zmínka o příměří.

⁵⁶ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 160.

Zubov, A., et. al., pozn. 50, s. 697-698- Již v prosinci 1920 a v lednu 1921 předaly zbolševizovaná Ukrajina a Bělorusko do kompetence RSFSR (Ruská sovětská federativní socialistická republika) své komisariáty obrany a námořnictva, zahraničního obchodu, financí, práce, pošt a telegrafů.

Deklarace o ustavení Svazu sovětských socialistických republik vyhlášovala rovnoprávnost všech republik, dobrovolnost jejich spojení, svobodné vystoupení ze svazku. Vystoupení ze SSSR bylo nereálné, poněvadž komunistická strana měla ve všech svazových státech jako jedna jediná a musela zachovat svou moc bez ohledu na vůli lidu.

⁵⁷ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 180-181.

Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 469.

Wolton, T., *Rudohnědá nemoc - 20. století*. Praha: Volvox Globator, 2003. ISBN 80-7207-513-6. S. 355-359. - zveřejněné tajné dodatky sovětské a nacistické vlády nad rozdělením sféry vlivu.

⁵⁸ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 182-183.

Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 476. - Problematický vztah mezi polskou exilovou vládou v Londýně a SSSR.

⁵⁹ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 185-189.

Lucas, J. *Válka na východní frontě 1941 - 1945*. Praha: Naše vojsko, 2009. ISBN 978-80-2061058-4. S. 120.

⁶⁰ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 270.

⁶¹ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 195.

⁶² Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 198, 201, 205.

⁶³ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 195, 203, 209.

⁶⁴ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 207.

pokud skuteční vyhlášení nezávislosti odebere Vilnius Litvě. Běloruské politbyro podpořilo Gorbačova.⁶⁵

V roce 1991 dochází k rozsáhlým demonstracím.⁶⁶ Proběhne setkání zástupců Ruska, Běloruska a Ukrajiny v běloruské obci Viskuli, kde podepíší Bělověžskou dohodu o zániku SSSR a vytvoření Společenství nezávislých států (SNS) s hlavním městem Minskem.⁶⁷

V letech 1991 - 1994 se snaží Bělorusko navázat vztahy se zeměmi Evropy, zakládat demokratické instituce, vypořádat se s hospodářskou krizí.⁶⁸ Posledním milníkem je vítězství Alexandra Grigorjeviče Lukašenka v prezidentských volbách a nástup jeho diktátorského režimu, který trvá do dnešních dní.⁶⁹

2. 4 Bělorusko jeho sousedé

2. 4. 1 Středověk

Jak již vyplývá ze stručných dějin Běloruska, o jeho území byl od středověku neustálý zájem.

Jak již bylo napsáno, dnešní běloruské území bylo součástí Kyjevské Rusi,⁷⁰ po vpádu Mongolů a rozvrácení říše se připojili k Velkoknížectví litevskému.⁷¹ Krevskou uníí došlo k vytvoření personální unie mezi Polským královstvím a Velkoknížectvím litevským.⁷² Vztah mezi Litvou a Polskem nebyl vždy idylický. Polská koruna se snažila omezit autonomní postavení litevské šlechty.⁷³

Dalším protivníkem na západ od velkoknížectví byl Řád německých rytířů. Nejvýznamnější bitva proběhla v roce 1410, která se konala u Grünwaldu.⁷⁴ Tento rytířský řád se angažoval, po pádu křižáckých držav ve Svaté zemi, v Pobaltí. Snažil se christianizovat baltské obyvatelstvo a byl velkým protivníkem Polského království.⁷⁵

⁶⁵ Snyder, T. *Obnova národů: Polsko, Ukrajina, Litva, Bělorusko 1569-1999*. 1. vyd. Polanka nad Odrou: Občanské sdružení Pant. ISBN - 978-80-906778-4-5. S. 230.

⁶⁶ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 218.

⁶⁷ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 213.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 479. - vznik SNS.

⁶⁸ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 218.

⁶⁹ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 221 - 239.

Snyder, T., pozn. 65, s. 258.

⁷⁰ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 12-16.

⁷¹ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 20.

⁷² Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 25.

⁷³ Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 158. - vznik grodenské unie v roce 1432.

⁷⁴ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 27.

Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 151-152.

⁷⁵ Müller, H., et. al. *Dějiny Německa*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-125-5. S. 52-53.

Na jihovýchodě zůstal pozůstatek mongolské říše, nástupnický stát na území dnešní Ukrajiny a Ruska se nazýval Zlatá Horda, se kterou proběhly válečné konflikty.⁷⁶

Největším “osudovým” sousedem byla Moskevská Rus, která se dokázala vymanit z vlivu Zlaté Hordy. Polsko-litevská unie byla ohrožována na svých východních hranicích.⁷⁷

2. 4. 2 Novověk

Na počátku novověku dochází k těsnějšímu spojení Polského království a Litevského velkoknížectví, vzniká Rzeczpospolita.⁷⁸

Na západních hranicích dochází na počátku novověku ke změně. Řád německých rytířů se dostává do lenního vztahu k polskému králi a velmistr řádů přijímá luteránské vyznání víry, stává se světským panovníkem.⁷⁹ Kvůli příbuzenským vazbám a vymření jeho rodu se dostává do popředí braniborský rod Hohenzollernů.⁸⁰ Prusko je na vzestupu na počátku 18. století a během vlády Fridricha II. se stane významnou mocností. Na konci daného století se podílí na trojím dělení Rzeczpospolity.⁸¹

Významným státem, který zasahoval do dění Rzeczpospolity, bylo Švédsko, a to v průběhu 17. a 18. století. Významným konfliktem byla severní válka. Rozdělna směřování polsko-litevské unie v podpoře na jedné straně Švédska, na druhé straně Ruského carství.⁸²

Na jihozápadě se na počátku středověku formovala Habsburská monarchie. Ferdinand I. Habsburský byl zvolen na český a uherský trůn. Vznikla personální unie (rakousko-česko-uherská),⁸³ ze které se postupem času stal absolutistický stát.⁸⁴ Polsko-litevská unie se snažila zabránit spojení mezi Ruskem a Habsburky. V 18. století se Habsburská monarchie podílela dvakrát na dělení Rzeczpospolity.⁸⁵

Osmanská říše ohrožovala křesťanskou Evropu, a to několikrát, např. v roce 1529⁸⁶ a v roce 1689 byla osmanská vojska před Vídní. Polský král Jan III. Sobieski pomohl Habsburské monarchii, aby nepadlo

⁷⁶ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 31.

⁷⁷ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 24, 31.

Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 39.

⁷⁸ Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 210-211.

⁷⁹ Müller, H., et. al. pozn. 75, s. 52-53.

⁸⁰ Müller, H., et. al. pozn. 75, s. 114.

⁸¹ Müller, H., et. al. pozn. 75, s. 115.

⁸² Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 69-71, 74-76, 83-85.

⁸³ Vorel, P., et. al. *Dějiny Rakouska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 978-80-7106-239-4. S. 221-223.

⁸⁴ Vorel, P., et. al., pozn. 83, s. 273.

⁸⁵ Vorel, P., et. al., pozn. 83, s. 340, 367.

⁸⁶ Vorel, P., et. al., pozn. 83, s. 225.

jejich hlavní město pod náporem muslimských vojsk.⁸⁷ Rzeczpospolita se obávala vlivu Osmanů a spojila se s Ruskem.⁸⁸

Na východě se vymanilo Moskevské velkoknížectví z vazalství od Zlaté Hordy. Na počátku novověku obsadila sousední knížectví a vzniklo Ruské carství.⁸⁹ V 18. století byla nejaktivnější carevna Kateřina II., která se obratnou politikou dohodla s Pruskem a Rakouskem na postupném dělení Rzeczpospolity v rámci trojího dělení.⁹⁰

2. 4. 3 Moderní doba

Propuknutím první světové války končí obecné dějiny novověku a začíná moderní doba.

Vznik Běloruské republiky se datuje na počátek roku 1918. Neměla dlouhého trvání. Nejprve byla okupována Německou říší. Po Brestlitevském míru došlo k okupaci sovětským Ruskem.⁹¹ Jak již bylo uvedeno výše, bolševici provedli převrat v listopadu 1917 a stávali se hlavní silou a budoucím nástupnickým státem Ruského carství. V tomto období (1918, resp. 1919 - 1921) proběhla polsko-sovětská válka, která opětovně pustošila běloruské území.⁹²

Po pádu Sovětského svazu, v roce 1991, je obnovena Běloruská republika. V první polovině 90. let 20. století probíhá “boj” o směřování Běloruska, zda se bude přibližovat na Západ, tedy integrovat se do evropských struktur (Evropská unie),⁹³ nebo bude pokračovat ve spolupráci s Ruskou federací.⁹⁴ Nejprve se běloruská vláda (v roce 1992) snažila navazovat spolupráci se Západem, např. s Polskem (uznání hranic).⁹⁵ Rozhodne se během prezidentství Alexandra Grigorjeviče Lukašenka, který postupem času omezí demokratické instituce a svobodné volby.⁹⁶ Reakcí Západu je uvalení sankcí.⁹⁷ Prezident

⁸⁷ Jurek, T., et. al., pozn. 37, s. 259.

Vorel, P., et. al., pozn. 83, s. 290-291.

⁸⁸ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 77.

⁸⁹ Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 39.

⁹⁰ Švankmajer, M., et. al., pozn. 34, s. 199-200.

⁹¹ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 149-151.

⁹² Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 154-156.

⁹³ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 218- podepsání Dohody o partnerství a spolupráci (1995). Bělorusko se stává členem OBSE (Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě).

Snyder, T., pozn. 65, s. 247. - např. předseda parlamentu Stanislau Šuškevič byl přesvědčený, že zájmům Běloruska by nejlépe posloužilo začlenění státu v jeho současných hranicích do evropských institucí.

⁹⁴ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 216.

Snyder, T., pozn. 65, s. 248, 258.

⁹⁵ Snyder, T., pozn. 65, s. 248.

- zajímavostí je, že Bělorusko otevřelo své první velvyslanectví ve Varšavě, nikoli v Moskvě.

⁹⁶ Balík, S. *Postkomunistické nedemokratické režimy: Studie k proměnám politické teorie v posttranzitivním čase*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN 978-80-7325-128-4. S. 117. - porušování základních demokratických principů (manipulace s hlasováním a volebními výsledky, znemožnění spravedlivé politické soutěže).

Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 222, 223.

Snyder, T., pozn. 65, s. 258.

⁹⁷ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 224-225.

Lukašenko se obrací na těsnější spolupráci na Ruskou federaci, a to vznikem Svazu Ruska a Běloruska,⁹⁸ či poskytnutím běloruského území k ruskému útoku na Ukrajinu 24. února 2022.⁹⁹

V červenci roku 2023 umožnil Lukašenko rozmístění ruských jaderných zbraní na území Běloruska.¹⁰⁰

Konec Běloruska, resp. jeho ovládnutí Ruskou federací se počítá k roku 2030. Hovoří o tom tajný dokument Strategické cíle Ruské federace v Bělorusku, který unikl na veřejnost v únoru 2023. Tento plán údajně pochází z léta roku 2021 a počítá s tím, že dojde k převzetí kontroly nad běloruskou politickou, ekonomickou a vojenskou sférou. První fáze se zabývala krátkodobými cíli, a to rozšířením vojenské přítomnosti v Bělorusku.¹⁰¹

2. 5. Obyvatelstvo

2. 5. 1 Běloruský národ

Jak již bylo napsáno, Slované přicházeli na území dnešního Běloruska v 6. - 7. století. Vznikají první státní útvary. Výrazným zásahem do vývoje byl pád Kyjevské Rusi. Poté se tyto oblasti začlenily do Velkoknížectví litevského.

Postupem času dochází k etnické konsolidaci obyvatelstva. Vzniká zvláštní etnické a jazykové společenství, které lze nazvat protoběloruským. Typické zvláštnosti běloruského jazyka (staroběloruštiny) se objevují ve středověkých listinách 13. - 15. století.

Místní obyvatelé vyznávali pravoslaví (a to až do druhé poloviny 16. století), které bylo považováno za ruskou víru, a používali společné označení Rus.¹⁰² Rutení z běloruských (ale i ukrajinských) území se přitom snažili si tento společný název přivlastnit a sousední Velkorusy označovali pak jako “Moskevce”, “Moskaly”, “Moskvu”. Nehledě na etnickou, jazykovou a konfesní příbuznost vnímalo obyvatelstvo

⁹⁸ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 227.

Snyder, T., pozn. 65, s. 258. - o důležitosti svazu Slovanů s Ruskem hovořil v 90. letech, a to konkrétně v reakci na Jugoslávii. Slíbil, že nedopustí, aby se ze západního Běloruska, kde byla soustředěná polská menšina, stala země, kde bude probíhat občanská válka. Varoval před polskou agresí.

⁹⁹ Jadrný, P. *Rusko útočí na Ukrajinu z Běloruska i Krymu. Kyjev oznámil, že dosud přišel o čtyři desítky vojáků.* In: irozhlas.cz [online], © 1997-2024 Český rozhlas, 24. 2. 2022 13:43, [cit. 2023-12-01]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/online-rusko-ukrajina-invaze_2202240559_miz

¹⁰⁰ Šumný, J. *Rusko v červenci rozmístí po Bělorusku jaderné hlavice, říká Putin.* In: seznamzpravy.cz [online], © Seznam Zprávy, a.s., 9. 6. 2023 17:50, [cit. 2023-12-01]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-rusko-v-cervenci-rozmisti-po-belorusku-jaderne-hlavice-rika-putin-232333>

¹⁰¹ Křováková, K. *Rusko má plán, jak do roku 2030 pohltnout Bělorusko, vyplývá z uniklého spisu.* In: seznamzpravy.cz [online], © Seznam Zprávy, a.s., 21. 2. 2023 10:32, [cit. 2023-12-01]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-rusko-ma-plan-jak-do-roku-2030-pohltnout-belorusko-vyplyva-z-unikleho-spisu-226092>

¹⁰² Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 39.

Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 9.- Rus či Ruthenia je starodávné východoslovanské etnicko-konfesionální pojmenování.

Běloruska lidi z Ruska jako cizí. A stejně pohlíželi na běloruské obyvatele v Moskvě v 16. - 17. století a nazývali je Litevci, či Poláky. Staroběloruský jazyk (oficiálně nazývaný ve Velkoknížectví litevském jako ruský) byl v Moskvě považován za jazyk litevský a k dorozumění tam potřebovali tlumočníka.

Kromě k dosavadnímu pojmu Rus (Ruthenia) začalo používat místní obyvatelstvo po připojení běloruských zemí k Velkoknížectví litevskému pojem, název Litva. Pojmenování Litva se označovala pro západní a střední část Běloruska, pojmenování Rus se vztahovalo na severní a východní část.¹⁰³

Označování obyvatelstva ve Velkoknížectví litevském bylo velmi složité. Původně existovala aristokracie litevská a běloruská, která se integrovala do společenské elity. Vzniká tak politický národ (označení státní příslušnosti) "Litvin". To nastává ve druhé polovině 16. století.

Jednotný a ustálený název obyvatelstva běloruských zemí ještě neexistoval. Starší pojmenování Rus (Ruthenia) ztratil svůj dřívější konfesijní význam, kvůli šíření reformace, protože se již od konce 16. století mohlo takto označovat nejen pravoslavní, ale i protestanti, uniaté a katolíci. Objevuje se nové pojmenování "Bělorusci", které se týkalo pravděpodobně jen pravoslavných obyvatel.¹⁰⁴

2. 5. 2 Ohrožení národa

Jak již bylo napsáno, Bělorusko je na pomezí několika kulturních a civilizačních okruhů. V minulosti proběhlo nespočet válek, které toto území poznamenalo. Není cílem vypsát veškerý soupis válečných konfliktů a pohrom, ale pouze ty podstatné. A to z toho důvodu, aby bylo zřejmé, o kolik obyvatel, elit národa Bělorusko přišlo a jaký to má dopad, vliv na současný politický systém.

17. století bylo ve znamení válek. Velmi silně ovlivnilo vývoj v Rzeczpospolitě povstání Bohdana Chmelnického, dále vypukly války se Švédskem a Ruskem. Rusové využili bojů Rzeczpospolity se Švédskem a vpadli na území dnešního Běloruska. Ustanovili okupační správu, násilně obraceli obyvatelstvo k pravoslaví, hlavně uniaty. Docházelo i k násilnému přesídlování Bělorusů, např. každý moskevský statkář mohl přijet do Běloruska za carským vojskem a koupit si od vojáků potřebný počet zajatců po třech až pěti rublech za člověka. Zvláště vyhledávanou skupinou nevolníků byli řemeslníci, kteří byli vysoce kvalifikováni, a to kováři, zbrojaři, výrobci kachlů. Spolu s válečným zpusťšením a drancováním přišel hlad a morové epidemie. Aby nezemřeli lidé hlady, jedli psy a kočky a v některých krajích jsou písemně doloženy i případy kanibalismu.¹⁰⁵ Tato válka s Ruskem trvala v letech 1654 - 1667. Počet obyvatel se snížil ze 2,9 milionů v roce 1648 na 1,35 milionu v roce 1667.¹⁰⁶

¹⁰³ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 39-40.

¹⁰⁴ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 41-42.

¹⁰⁵ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 75.

¹⁰⁶ Marková, A., et. al., pozn. 32, s. 77.

Další ranou pro běloruské obyvatelstvo byly napoleonské války. Nejprve čelili francouzské okupaci, ale daleko horší byla ruská okupace, když napoleonská vojska utíkala od Moskvy přes řeku Němen. Docházelo k rabování a jakákoli neposlušnost obyvatel se trestala smrtí. Celkem zemřel z důsledků válečných události a následkem hladu či epidemií 1 milion lidí (tj. každý čtvrtý obyvatel).¹⁰⁷

Podobně jako v jiných zemích, tak i v 19. století docházelo k exodu lidí mimo Bělorusko. Důvodem byla ekonomická situace na tomto území. Dochází k dovozu levného obilí z Povolží, nachází se zde velká konkurence židovských obchodníků, kteří stlačovali ceny zboží dolů. Carská správa se zaměřovala na rozvoj těžby dřeva, nikoli průmyslu. Státní ruské banky poskytovaly pro zájemce drahé půjčky a znemožňovaly tak rozvoj podnikání. Proto se v 90. letech 19. století stěhovali běloruští rolníci na Sibiř, částečně i do Ameriky, aby se lidé uživil. ¹⁰⁸ Ze Sibiře se průměrní hospodáři vraceli jako žebráci. Celkem za padesát let, které předcházely první světové válce odjel z Běloruska za Ural více než milion lidí. Naopak navrátilivší Bělorusové se z amerického kontinentu vraceli jako boháči. ¹⁰⁹

Jak již bylo napsáno, po první světové válce, resp. po polsko-sovětské válce v roce 1921 bylo Bělorusko rozděleno mezi tyto dva státy.

Samotní běloruští aktivisté brali Řižskou dohodu jako zradu a tragédii. ¹¹⁰

Ke sjednocení běloruského území pod Sovětský svaz došlo v roce 1940, resp. 1944.

V komunistickém režimu dochází k teroru. Nejznámější je oblast Kurapaty u Minsku, kde docházelo k masovým popravám. ¹¹¹ Nejnižší odhady popravených hovoří o 30 000, další odhady jsou stanoveny na 350 000 obětí. ¹¹² Jiné hovoří dokonce 1,5 milionu. ¹¹³ Např. během polsko-sovětské války stříleli Sověti zajaté důstojníky a kněžím a šlechticům podřezávali krky ¹¹⁴ či vypálili nemocnici, v níž bylo 600 polských raněných a ošetřovatelky Červeného kříže. ¹¹⁵ V období stalinismu, resp. v roce 1930 docházelo k mohutným rolnickým protestům. V období od ledna do dubna jich bylo 265 a zapojeny byly tisíce lidí. ¹¹⁶ V rámci kolektivizace vyhlásil režim boj proti kulakům (zámožným rolníkům). Ve

¹⁰⁷ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 102.

¹⁰⁸ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 125.

¹⁰⁹ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 134.

¹¹⁰ Snyder, T., pozn. 65, s. 71.

¹¹¹ Zubov, A., et. al., pozn. 50, s. 874-875.

Zubov, A., et. al. *Dějiny Ruska 20. století - 2. díl: 1939 - 2007*. 1. vyd. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-0964-1. S. 17. - byla to oblast lesního masivu. Zavraždění byli intelektuálové.

¹¹² Marples, D. R. et. al. *Kurapaty: Belarus' Continuing Debates*. In: *Slavic Review*, volume 79, issue 3 [online], © Cambridge University Press 2024, 18. 11. 2020, [cit. 2023-12-08]. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/slavic-review/article/abs/kurapaty-belarus-continuing-debates/16D9B1BF0F0F16B033B40AF4CAB43BD5>

¹¹³ Kuznyatsov I. *РЭПРЭСІ СУПРАЦЬ БЕЛАРУСКАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ І СЯЛЯНСТВА ў 1930—1940 ГАДЫ*. In: *Беларускі Калегіум*, © Belarusian Collegium, 2004—2010, [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20111003062059/http://baj.by/belkalehium/lekcyji/historyja/kuzniacou_02.htm

¹¹⁴ Davies, N., pozn. 53, s. 35.

¹¹⁵ Davies, N., pozn. 53, s. 123.

¹¹⁶ Zubov, A., et. al., pozn. 50, s. 805.

vykonstruovaných procesech (do roku 1931) bylo zatčeno a nuceně vysídleno 15 724 rolnických rodin. Měly za úkol nedobrovolně kolonizovat odlehlé části země. Na přelomu třicátých a čtyřicátých let byly tisíce osob neběloruské národnosti (Poláci, Němci, Lotyšci, aj.) v Běloruské sovětské socialistické republice vystěhovány do Kazachstánu a na Sibiř, případně byli zatčeni a popraveni.¹¹⁷

Stalinské procesy se nevyhnuly ani běloruské inteligenci. Dochází k hromadnému zatýkání a popravám, např. ve Svazu za osvobození Běloruska.¹¹⁸

Na sklonku třicátých let vyvraždil Stalin většinu běloruské inteligence.¹¹⁹

Další masový teror nastal během druhé světové války. Nacistické Německo obsadilo oblast dnešního Běloruska a vybudovalo koncentrační tábory.

Největším táborem byl Malý Trostinec, který se nacházel východně od Minsku. Bylo tam zavražděno 200 000 Židů. Většina obětí byla zavražděna zastřelením. Před příchodem Rudé armády Němci tábor zničili a většinu vězňů zastřelili.¹²⁰ Další koncentrační tábor byl Kaudyčeuský poblíž Baranovyči. Byli zde uvězněni Židé a běloruští partyzáni. Táborem prošlo 22 000 vězňů.¹²¹ Celkem zemřelo v koncentračních táborech na území Běloruska 800 000 lidí.¹²²

Nacisté plánovali, že po druhé světové válce zbyde pouze 25 % Bělorusů, kteří budou poněmčeni, Židé a Romové byli určeni k likvidaci, ostatní měli být taktéž vyhnáni, případně vyhnáni na Sibiř. Toto území mělo být určené pro německé kolonisty.¹²³

Celková bilance byla hrozná. Počet běloruských obětí druhé světové války byl 2,7 milionů lidí, tedy více než čtvrtina předválečného počtu obyvatel Běloruska (jednu třetinu obětí tvořili Židé), bylo vypáleno 9 200 vesnic.¹²⁴

Zubov, A., et. al., pozn. 50, s. 807.- V době kolektivizace byla nespolehlivá Rudá armáda. Jeden pluk z 12. motostřelecké divize v Bělorusku učinil v květnu 1931 pokus prorazit přes hranici do Polska.

¹¹⁷ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 175-176. - např. byly popraveny děti od 12-ti let

Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 178. - celkově bylo vysídleno více než 250 000 osob.

¹¹⁸ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 174.

¹¹⁹ Snyder, T., pozn. 65, s. 261.

¹²⁰ Shoah Resource Center. *Maly Trostinets*. [online] In: Internet archive. [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20031129165451/http://www1.yadvashem.org/odot_pdf/microsoft%20word%20-%206636.pdf- během roku 1942 byli přiváženi Židé z Německa, Nizozemska, Polska, Rakouska, Protektorátu Čechy a Morava.

¹²¹ Museum of Tolerance - Courtesy of "Encyclopædia of the Holocaust". *Concentration camps: Koldichevo*. [online], In: Jewish virtual library, © 1998 - 2024 American-Israeli Cooperative Enterprise, [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: https://www.jewishvirtuallibrary.org/koldichevo-concentration-camp?utm_content=cmp-true

¹²² Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 185.

¹²³ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 183.

¹²⁴ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 191.

Snyder, T., pozn. 65, s. 261.- Němci zničili Minsk, jeho univerzitu a akademii věd.

2. 5. 3 Běloruský jazyk

V období panování Kyjevské Rusi se rozšířilo slovanské písmo, které se skládalo ze slovanské azbuky, sestavené Cyrilem a Metodějem. Zajímavostí je, že ve 12. století uměli číst a psát nejen představitelé elit, ale rovněž i obyvatelé středních společenských vrstev.¹²⁵

Staroběloruština byla označována za ruský jazyk ve Velkoknížectví litevském (ještě před spojením s Polským královstvím). Jazyk získal úlohu jazyka úředního a státního. Specifičnost a složitost terminologie staroběloruštiny již byla zmíněna (viz strana ...).

V 16. století v období renesance dochází k vydávání knih ve staroběloruštině a vzdělanci upozorňují na to, že mnoho lidí slepě přejímá polskou řeč a kulturu. Je to období rozkvětu běloruské kultury, dochází ke vzniku škol. Vedle cyrilice se začíná zapisovat latinkou, navíc cyrilice je obohacena o ortografické, gramatické a lexikální prvky západní tradice. Podobně jako v jiných zemích velkou roli zde sehrál knihtisk. Nejvýznamnějším knihtiskařem byl František Skaryna, např. přeložil a vytiskl Bibli ve staroběloruštině.¹²⁶

Vznikem lublinské unie v roce 1569, vzniká Rzeczpospolita, spojení Polského království a Velkoknížectví litevského. Základním dokumentem byl Statut Velkoknížectví litevského. Byl sepsán ve staroběloruštině, mj. obsahoval trest smrti za vraždu neurozené osoby, individuální odpovědnost za trestné činy a presumpce nevin, omezení nevolnictví, deklarace náboženské snášenlivosti, aj. Tento Statut byl na svou dobu velice pokročilý, svědčil o vysoké úrovni právní kultury a je zařazován na jedno z předních míst v dobové evropské legislativní tvorbě.¹²⁷

V 17. století dochází k polonizaci. Po vítězství protireformace (činnost jezuitů prostřednictvím katolických škol) se každý šlechtic ztotožňoval s katolickou vírou a polským jazykem. Jakmile dosáhli šlechtického titulu ctižádostiví měšťané nebo podnikaví selští hospodáři, začali také mluvit polsky. Většina usnesení a listin velkoknížete je psána polsky, nikoli starobělorusky. Polsky hovoří církevní představitelé, píše se v úředních knihách.¹²⁸

Po zániku Rzeczpospolity je běloruské území přičleněno k Ruskému carství. Na počátku 19. století dochází k národnímu obrození. Předpokladem pro jeho vznik (identifikace s národem) je vytvoření jistých koordinát, podle nichž se národní identita mohla orientovat: vymezit “národní” území, získat poznatky o událostech z minulosti, které konstituovaly vědomí národní pospolitosti, kodifikovat jazyk,

¹²⁵ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 16-17. - ve 12. a v první polovině 13. století umělo číst a psát 10 % městského obyvatelstva na Rusi.

¹²⁶ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 55, 57-58, 59-60.

¹²⁷ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 65.

¹²⁸ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 78-79.

charakterizovat národní kulturní tradici, poznat příslušníky národa, respektive etnické skupiny, jejich zvyky, práci, způsob života. To mohlo být cílem učených vzdělavců. Tato učenecká fáze byla pro běloruské národní hnutí velmi slabá.¹²⁹ Nejvýznamnější vlastenecké a intelektuální elity se nacházely na Vilenské univerzitě. Byli to první zvěstovatelé běloruského hnutí, např. Michal **Babrouski** zahájil výzkum odkazu běloruského knihtiskaře Františka Skaryny. Ihnat Danilovič se věnoval studiu Statutu Velkoknížectví litevského a staroběloruských letopisů. Polská (Vilenská) škola dávala místní elitě vynikající vědomosti, jež živily pocity lokálního patriotismu, vzbuzovaly zájem o minulost bývalého Velkoknížectví litevského a kulturu jeho národů.¹³⁰

V roce 1823 byly jednotlivé vilenské vlastenecké spolky a organizace rozpuštěny, mj. Adam Mickiewicz byl donucen opustit nejen univerzitu, ale i Vilno.¹³¹

Po neúspěšném proticarském povstání v roce 1830 dochází k rusifikaci (např. rušení Statutu Velkoknížectví litevského, nahrazování úředníků a učitelů).¹³² Ve školách je zavedený ruský povinný vyučovací jazyk v Bělorusku.¹³³ Druhá vlna rusifikace nastává v 2. polovině 19. století. Úřady se často snažily samotné Bělorusy i ruskou a světovou veřejnost přesvědčit o tom, že Bělorusko je “opravdová” ruská země, běloruský národ je pouhou větví národa ruského a běloruština je jen “dialekt” ruštiny.¹³⁴

Důvodem pozdějšího nástupu národního obrození bylo pozdější zrušení nevolnictví, proto předáci národního hnutí nemohli usilovat o mobilizaci lidových vrstev na venkově.¹³⁵

¹²⁹ Hroch, M. *Národy nejsou dílem náhody*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-010-0. S. 53.

Snyder, T., pozn. 65, s. 259.- Historik Snyder píše o tom, že nacionalisté trvají na tom, že se ze starých etnických skupin staly moderní národy. Věřili, že Bělorusové tvořili “dominantní etnickou skupinu” ve Velkoknížectví litevském. Historik Snyder dodává, že se přesto tato “skupina” nikdy nestala hybatelem moderní národnostní politiky.

¹³⁰ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 104.

Hroch, M., pozn. 129, s. 71. - Historik Hroch hovoří o jednom z předpokladů o počátcích národního obrození, resp. o výkladu úlohy o minulosti, že se Bělorusové nemohli obracet k politické minulosti, která se neměla s čím, resp. s kým ztotožňovat.

Hroch, M., pozn. 129, s. 118- velmi podstatná byla sociální komunikace. Příkladem je situace z roku 1919 v Polesí, které připadlo Polsku. Během sčítání lidu byli obyvatelé hovořící běloruskými dialekty dotazováni na národnost. Většina vesnických obyvatel odpovídala, že jsou “tutejší”. Polesí bylo oblastí s řídkým osídlením a ještě řidší sítí cest, mimořádně nízkou úrovní gramotnosti na venkově. Sedláci obvykle nedocházeli na trh, ale to nejpotřebnější směňovali s překupníky (většinou židovskými), kteří za nimi přijížděli.

¹³¹ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 105-106.

¹³² Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 108-110.

¹³³ Hroch, M., pozn. 129, s. 217.

¹³⁴ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 123.

¹³⁵ Hroch, M., pozn. 129, s. 104.

Snyder, T., pozn. 65, s. 260.- dalším problémem byla neexistence měst střední velikosti, která obvykle bývají pokusnou půdou národního obrození, když tuto úlohu nemohou hrát ve vykořeněných “hlavních” městech. Historik Snyder se této problematice věnuje s přesahem do 20. století (Vilno se stalo mezi válkami polské, Minsk byl po druhé světové válce rusifikován). Tyto citace ilustrují složitost rozvoje běloruského národního obrození ve městech i na venkově.

I když se vědci ve službách carské vlády snažili hledat důkazy, že Bělorusko bylo vždy ruským krajem, dochází k rozvoji běloruského národního obrození, ať už vydáváním bělorusko-ruského slovníku, zkoumáním původu, vývoje a rozšíření běloruského jazyka a národa.

Národní buditelé se zajímali o běloruské rolnictvo,¹³⁶ avšak Bělorusko bylo agrární oblastí s velmi nízkým podílem na tržních vztazích a nezačala tam industrializace.¹³⁷ Dalším problémem byla velmi nízká gramotnost, resp. naprostá většina příslušníků běloruského národa nebyla alfabetizována ani na počátku 20. století.¹³⁸ Postavení běloruštiny bylo totiž na počátku 19. století problematické. Vývoj jazyka byl zpřetřhaný.¹³⁹ Dokonce se běloruští vlastenci na počátku 20. století obrátili s obranou svého jazyka na papeže.¹⁴⁰

Úplná změna ve prospěch Bělorusů nastává až ve 20. letech 20. století, dochází k bělorusizaci, tj. tisk novin, školní výuka a jednání s úřady v běloruštině. Poté se začíná rozvíjet běloruská kultura.¹⁴¹ Naopak v západním Bělorusku a okolí Vilna, který patřil Polsku dochází k zabavování běloruských novin a zavírání běloruských škol. Avšak běloruská kultura byla nějakou dobu podporována.¹⁴²

K opětovné rusifikaci dochází na počátku 30. let 20. století a intenzivně pokračuje od 50. let za vlády Josifa Vissarionoviče Stalina.¹⁴³ Pokračuje to i za vlády Nikity Sergejeviče Chruščova a to hlavně ve školství¹⁴⁴ a během vlády Leonida Iljiče Brežněva. V roce 1970 klesl podíl vydávaných běloruských periodik na 61,3%. Počet vydávaných knih klesl ještě více až na 9,3%. Ve stejném roce uvedlo ve městech 24% obyvatel ruštinu jako svůj mateřský jazyk, v Minsku dokonce 39,3%. V 70. letech pokračuje rapidní snižování běloruských škol, počet žáků studujících v běloruštině poklesl na 35%, oproti těm vyučovaných v ruštině, který stoupl na 65%.¹⁴⁵ V roce 1980 se nevyučovala běloruština v ani jedné škole v Minsku.¹⁴⁶

¹³⁶ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 126-127.

¹³⁷ Hroch, M., pozn. 129, s. 59.

¹³⁸ Hroch, M., pozn. 129, s. 60.

¹³⁹ Hroch, M., pozn. 129, s. 90.

¹⁴⁰ Hroch, M., pozn. 129, s. 210.

¹⁴¹ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 163-165. - např. zakladatel expresionismu malíř Marc Chagall.

Snyder, T., pozn. 65, s. 72. - Historik Snyder uvádí, že se poprvé žáci mohli učit na školách v běloruštině. Vznikla akademie věd, státní univerzita, Ústav běloruské kultury, Běloruská státní knihovna. Dokonce byla sepsána první seriózní učebnice běloruských dějin, i když nebyla nakonec vydána.

¹⁴² Snyder, T., pozn. 65, s. 82-83.

¹⁴³ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 174, 198. - v padesátých letech roste počet ruských škol na úkor běloruských, na základních školách se nevyučují dějiny Běloruska, ale SSSR, je snížen počet novin a časopisů psaných v běloruštině.

Snyder, T., pozn. 65, s. 261.- Běloruská komunistická strana byla rusifikovaná, narozdíl od litevské.

¹⁴⁴ Dějiny Běloruska, s. 201 - Pokračuje zvyšování počtu ruských škol, ruší se povinná přijímací zkouška z běloruštiny.

¹⁴⁵ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 205.

¹⁴⁶ Snyder, T., pozn. 65, s. 261.

K obratu ve prospěch běloruštiny dochází v roce 1990, kdy Nejvyšší sovět Běloruské sovětské socialistické republiky prohlásil, že je bělorušтина jediný úřední jazyk.¹⁴⁷

Poslední změna je spojena s vypsáním referendem prezidenta Alexandra Grigorjeviče Lukašenka z roku 1995. Kdy občané rozhodli (83,3%), aby byla ruština druhým úředním jazykem, který bude mít přidělený rovnocenný status s běloruštinou. Tento výsledek referenda zastavilo intenzivní prosazování běloruštiny a byl nastolen kurz jejího opětovného vytlačování z veřejného prostoru, hromadných sdělovacích prostředků, školství a státní správy. Příkladem ústupu běloruštiny je rok 1998. V Minsku zahajovalo školní rok výuku v běloruštině jen 4,8% žáků prvních tříd, oproti roku 1994, kdy jich bylo 58,6%.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 215.

¹⁴⁸ Marková, A., et. al., pozn. 31, s. 221-222.

2.6 Osobnost Alexandra Lukašenka

Narodil se v roce 1954 v obci Kopys na severu Běloruska svobodné matce Jekatěrině Lukašenkové. Totožnost jeho otce není veřejně známa, podle médií byl romské nebo snad židovské národnosti. Lukašenko sám sebe ovšem označuje za stoprocentního Bělorusa.¹⁴⁹ V roce 1975 absolvoval Učitelství v Mogilevě. V letech 1975–1977 a 1980–1982 sloužil u sovětské pohraniční stráže jako příslušník Sovětské armády. Působil jako politruk u tankistů, později jako tajemník stranického výboru kolchozu Vladimira Iljiče Lenina ve východním Bělorusku. V roce 1985 absolvoval Běloruskou zemědělskou akademii v Horkách s diplomem učitele historie, společenských věd a ekonomie a od roku 1987 byl ředitelem sovchozu.¹⁵⁰

Obrázek 7: Alexandr Lukašenko, Zdroj: wikipedie

V roce 1975 se oženil s Galinou Želnerovičovou, s níž má syny Viktora (* 28. listopadu 1975) a Dmitrije (* 23. března 1980). Galina Lukašenková, v té době učitelka v mateřské školce, však i po prezidentských volbách v roce 1994 zůstala v jejich původním domově ve vsi Ryžkoviči, a od té doby se s manželem téměř nevidá. Alexandr Lukašenko se po svém zvolení nastěhoval do prezidentské rezidence jen se svými syny.¹⁵¹

Den po Lukašenkových padesátých narozeninách se mu narodil třetí, tentokrát nemanželský syn Nikolaj (* 31. srpna 2004), který jej doprovází i na oficiálních cestách do zahraničí.¹⁵² O jeho matce Lukašenko v roce 2008 v rozhovoru pro ruský deník *Komsomolskaja pravda* uvedl, že je lékařka. Jedná se o bývalou prezidentovu osobní lékařku Irinu Abelskou.¹⁵³

¹⁴⁹ Novinky.cz. *Alexandr Lukašenko*. In: novinky.cz [online], Copyright © 2019-2024 Seznam.cz a.s., [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/tag/alexandr-lukasenko-10783>

¹⁵⁰ Glanc, T. *Proč mlčí - a mlčí? Ruská inteligence k situaci v Bělorusku*. In: forum24.cz [online], © 2015 – 2024 Forum 24 a.s., 17. 9. 2020, [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/proc-mlci-a-mlci-ruska-inteligence-k-situaci-v-belorusku/>

¹⁵¹ Novinky.cz., pozn. 149.

¹⁵² Bělka, M. *Lukašenko si vychovává následníka, levobočka Kolju vozí po světě*. In: idnes.cz [online], © 1998–2024 MAFRA, a. s., 15. 10. 2015, [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/nikolaj-lukasenko-se-nehne-od-otce.A151013_124147_zahranicni_mlb

¹⁵³ Palata, L. *Lukašenko si chystal následníka. Levobočka, který hraje na klavír a miluje sport*. In: denik.cz [online], Copyright © VLTAVA LABE MEDIA a.s., [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/ze-sveta/lukasenko-belorusko-naslednik-20200825.html>

V roce 1991 podporoval Srpnový puč zosnovaný Gennadijem Janajevem proti sovětskému prezidentovi Michailu Gorbačovovi. Byl rozhodně proti rozpuštění Sovětského svazu, stoupence běloruské nezávislosti nazýval zrádci a agenty západního imperialismu. Jako jediný poslanec Nejvyššího sovětu Běloruské sovětské socialistické republiky hlasoval proti ratifikaci Bělověžských smluv z 8. prosince 1991.¹⁵⁴

V letech 1991–1994 byl poslancem Nejvyššího sovětu. Proslul nemilosrdným bojem s opravdovou i imaginární korupcí ve vrcholných funkcích. V roce 1993 stál v čele parlamentního protikorupčního výboru.¹⁵⁵

V červenci 1994 byl zvolen prezidentem Běloruska. V prvním kole předstihl stoupence nezávislosti Stanislava Šuškeviče a Zenona Pazňaka, ve druhém kole porazil premiéra Vjačeslava Kebiče. Chudé vrstvy běloruské společnosti si získal příslibem ukončení tzv. zlodějské privatizace, zúčtování s ekonomickými aférami z let 1991–1994 a utužení politických a ekonomických vztahů s Ruskem. V roce 1996 prosadil Lukašenko pomocí referenda o ústavě prodloužení svého funkčního období a rozšíření prezidentských pravomocí. Znovu byl zvolen v roce 2001. V roce 2004 s pomocí referenda zrušil limit, kolikrát je možné být prezidentem. Následně zvítězil i ve volbách v letech 2006 a 2010. Všechna tato hlasování (1996, 2001, 2006, 2010) byla doprovázena demonstracemi v ulicích Minsku. Protesty desetitisíců lidí byly vždy rozehnány policií a opoziční aktivisté byli zatčeni a někteří také vězněni.¹⁵⁶

K 31. lednu 2011 uvalila Evropská unie sankce na Lukašenka a dalších více než 150 představitelů běloruského režimu kvůli represím po prezidentských volbách v prosinci 2010. V prezidentských volbách roku 2015 zvítězil Lukašenko již popáté.

Lukašenkovo šesté vítězství v prezidentských volbách v srpnu 2020 bylo velmi kontroverzní. Na rozdíl od předchozích voleb měla jeho oponentka Svjatlana Cichanouská velkou podporu voličů. Vyhlášení Lukašenka vítězem voleb se ziskem údajně 80 % vyústilo v mohutné demonstrace a stávky po celé zemi.¹⁵⁷

¹⁵⁴ Žilková, V. *Lukašenko je u moci dvacet let. Běloruský Majdan se zatím nekoná*. In: idnes.cz [online], © 1998–2024 MAFRA, a. s., 14. 7. 2014 3:05, [cit. 2023-12-12]. Dostupné z:

https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/alexandr-lukasenko-vladne-belorusku-dvacet-let.A140709_123518_zahranicni_vez

¹⁵⁵ Slezáková, M. *Zkorumpované tendry pohřbilo ticho. Ze dvou milionů skončí jeden v kapse, líčí běloruská bojovnice*. In: irozhlas.cz [online], © 1997-2024 Český rozhlas, 27. 10. 2016 7:30, [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-ze-sveta/zkorumpovane-tendry-pohrbilo-ticho-ze-dvou-milionu-skonci-jeden-v-kapse-lici_1610270730_mls

¹⁵⁶ Žilková, V., pozn. 154.

¹⁵⁷ ČTK. *Žádné překvapení. Lukašenko již popáté vyhrál prezidentské volby*. In: lidovky.cz [online], © 2024 MAFRA, a. s., 11. 10. 2015 19:42, [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/prezidentske-volby-v-belorusku-podle-ocekavani-vyhral-popate-alexandr-lukasenko.A151011_194347_ln_zahranici_ELE

Dne 23. září 2020 Lukašenko bez ohlášení složil přísahu a po šesté nastoupil do funkce prezidenta. Opozice jeho inauguraci odmítá. Lukašenka jako prezidenta neuznávají mj. Spojené státy, Německo, Polsko, ČR, Litva a některé další státy.¹⁵⁸

V květnu 2023 se v médiích rozšířily spekulace o Lukašenkově možném neuspokojivém zdravotním stavu. Podle běloruského opozičníka Valerije Cepkala měl být Lukašenko hospitalizován v kritickém stavu.¹⁵⁹

V listopadu 1996 byl v referendu schválen Lukašenkův návrh nové ústavy, podle níž začalo funkční období prezidenta od okamžiku jejího přijetí, čímž si prodloužil působení v prezidentském křesle o dva roky do roku 2001. Díky této ústavě získal rozsáhlé pravomoci a hned rozpustil parlament.

Dne 25. února 2024 Alexandr Lukašenko oznámil, že kandiduje v prezidentských volbách v roce 2025, což znamená, že kandiduje již osmé volební období v řadě.¹⁶⁰

Alexandr Lukašenko je prezident Běloruska od roku 1994, což z něj dělá jednoho z nejdéle sloužících prezidentů na světě. Během jeho dlouhého funkčního období byl jeho režim charakterizován silným autoritářstvím, omezením politických svobod a útlakem opozice. Lukašenko je známý svým pevným chápáním moci a centralizací vlády. Od jeho nástupu do úřadu provedl mnoho kroků k posílení prezidentských pravomocí a oslabení ostatních institucí, včetně parlamentu a soudního systému. Volby bývají považovány za nedemokratické, s opozicí omezenou a ovládanou vládou. Lukašenko také udržuje pevnou kontrolu nad médii, což vede k omezené svobodě tisku a potlačení svobodného vyjadřování názorů. Opozice, novináři a lidská práva jsou často vystaveni represím a perzekuci.

2.7. Politický systém Běloruska od rozpadu SSSR

Bělorusko je stát, který získal svoji nezávislost v roce 1991 po rozpadu Sovětského svazu, jedná se tedy o nástupnický stát bývalého Svazu sovětských socialistických republik. Ale již v témže roce 1991 podepsalo Bělorusko v Brestu společně s Ukrajinou a Ruskou federací smlouvu o vzniku Společenství nezávislých států (dále „SNS“). Bělorusko si po rozpadu Sovětského svazu nevedlo ekonomicky příliš dobře a změna orientace na tržní ekonomiku byla pro něj zpočátku velmi obtížná. Bylo tedy v jeho vlastním zájmu nedopustit přetrhání vztahů s jeho historickými obchodními partnery, ale naopak zajistit přetrvání této spolupráce.¹⁶¹

¹⁵⁸ Bělka, M., pozn. 152.

¹⁵⁹ Novinky.cz., pozn. 149.

¹⁶⁰ Radio Svoboda. *Лукашенко заявил, что в 2025 году пойдёт на выборы*. In: svoboda.org [online], Радио Свобода © 2024 RFE/RL, Inc., 25. 2. 2024, [cit. 2023-12-15]. Dostupné z: <https://www.svoboda.org/a/lukashenko-zayavil-cto-v-2025-godu-poydyot-na-vybory/32834331.html>

¹⁶¹ Marples, D. R. et. al. *Belarus*. In: britannica.com [online], ©2024 Encyclopædia Britannica, Inc., 21. 6. 2024, [cit. 2024-06-23]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Belarus>

V letech 1920 a 1991 hovoříme o Bělorusku, jako o Běloruské sovětské socialistické republice. Během 2. světové války Bělorusko utrpělo značné škody, průmysl a města byla zničená. Z této situace Bělorusku pomohl Sovětský svaz, který si z něho vytvořil území, kde se nejviditelněji projevovaly politické a ekonomické „výhody socialismu“.¹⁶²

V 70. letech bylo Bělorusko už plně schopnou ekonomickou součástí SSSR. I když v březnu roku 1991 víc než 80 % Bělorusů hlasovalo ve volbách, aby se Bělorusko udrželo v SSSR a aby SSSR zůstalo zachované, situace se změnila, když v Moskvě toho roku vypuknul převrat, známý jako srpnový puč. Ten vedl k postupnému opouštění svazu. Bělorusko ohlásilo svoji nezávislost dne 25. srpna 1991. Od rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 prošla řada změn politickými systémy v různých zemích, zejména v bývalých sovětských republikách. Na jaře roku 1991 proběhlo v Sovětském svazu referendum k otázce, zda si občané přejí zachovat SSSR jako reformovanou moderní federaci respektující všechny národnosti, už tehdy ho odmítly, Arménie, Gruzie, Moldavsko a pobaltské státy, uskutečnit. Tento krok byl i přes asi 80 % souhlasných odpovědí signálem blížícího se rozpadu.¹⁶³

Po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 se politické systémy v mnoha bývalých sovětských republikách a v dalších zemích střední a východní Evropy začaly rozvíjet různým směrem.

Zde je několik klíčových trendů a rysů politických systémů od rozpadu SSSR:

2.7.1 Demokratizace versus autoritářství

Mnoho bývalých sovětských republik se obrátilo k demokracii a tržnímu hospodářství. Nicméně úroveň demokracie se v jednotlivých zemích liší. Některé země, jako Estonsko a Lotyšsko, rychle přijaly demokratické zásady a tržní ekonomiku, zatímco jiné, jako Bělorusko, zůstaly pod autoritativní vládou. Mnoho zemí se obrátilo k demokratickým systémům vlády, zrušilo autoritářské režimy a otevřelo se pluralismu politických stran a svobodnému projevu. Nicméně úroveň demokracie a ochrany lidských práv se mezi různými zeměmi liší. Mnoho zemí střední a východní Evropy se obrátilo směrem k Západní Evropě a usilovalo o členství v organizacích jako je Evropská unie a NATO. Tato snaha o integraci s Evropou často ovlivnila politické a ekonomické reformy v těchto zemích. Některé země, jako Rusko, Kazachstán a Uzbekistán, přijaly silný autoritářský režim, který omezuje politickou svobodu a kontroluje média a politické instituce. V některých zemích se objevily autoritářské tendence a snahy o omezení politických svobod. Některé vlády využily nestability a ekonomických problémů k posílení své moci a omezení demokratických institucí.

¹⁶² Ancipienka, A., et. al., pozn. 1, s. 96.

¹⁶³ Brown, A. *Seven years that changed the world*. Oxford : Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-928215-9. S. 256.

2.7.2 Nacionalismus

Rozpad Sovětského svazu vyvolal v mnoha bývalých republikách obnovení národní identity a vzestup nacionalismu. To může být viděno v konfliktech jako je rusko-ukrajinská válka a gruzínsko-jihoosetský konflikt. Mnoho národů a etnických skupin, které byly pod sovětskou nadvládou, začaly opět zdůrazňovat svou kulturu, jazyk a historickou identitu. To vedlo k obrození národního vědomí a hledání autonomie nebo dokonce nezávislosti. Celkově lze říci, že nacionalismus po rozpadu SSSR hrál klíčovou roli ve formování politických identit a zeměpisného uspořádání regionu. Zatímco některé země si prosadily nezávislost a budování národní identity, jiné se potýkaly s národnostními konflikty a politickou nestabilitou.

2.7.3 Vliv mezinárodních hráčů a zahraniční politika

Zahraniční mocnosti, zejména Spojené státy a Evropská unie, hrály roli v podpoře demokratizace a ekonomického rozvoje v některých zemích. Na druhé straně Rusko a Čína se snažily upevnit svůj vliv ve svém regionu.

Bělorusko a Rusko jsou od rozpadu Sovětského svazu blízkými obchodními partnery a diplomatickými spojenci. Bělorusko je, pokud jde o dovoz surovin a vývozní trh, závislé na Rusku. Svaz Ruska a Běloruska, nadnárodní konfederace, vznikl sériemi smluv v letech 1996–99, které požadovaly měnovou unii, rovná práva, jednotné občanství a společnou zahraniční a obrannou politiku. Budoucnost unie však byla zpochybněna kvůli opakovaným zpožděním měnové unie v Bělorusku, neexistenci data referenda pro návrh ústavy a sporu o ropný obchod.¹⁶⁴

Dne 11. prosince 2007 se objevily zprávy, že obě země projednávaly rámec pro nový stát. Dne 27. května 2008 běloruský prezident Lukašenko uvedl, že ruského premiéra Vladimira Putina označil za „předsedu vlády“ rusko-běloruské aliance. Význam tohoto aktu nebyl v tu chvíli jasný; někteří nesprávně spekulovali, že se Putin stane prezidentem sjednoceného státu Ruska a Běloruska poté, co mu v květnu 2008 skončila funkce ruského prezidenta.¹⁶⁵

Bělorusko bylo zakládajícím členem Společenství nezávislých států (SNS). Uzavřelo obchodní dohody s několika členskými státy Evropské unie (navzdory zákazu cestování do jiných členských států Lukašenkovi a nejvyšším představitelům), včetně sousedního Lotyšska, Litvy a Polska. Cestovní zákazy

¹⁶⁴ Bureau of european and eurasian affairs. *U.S. Relations With Belarus*. In: <https://2009-2017.state.gov/> [online], 6. 9. 2016, [cit. 2023-12-21]. Dostupné z: <https://2009-2017.state.gov/r/pa/ei/bgn/5371.htm>

¹⁶⁵ The Associated Press. *Putin named PM of Belarus-Russia alliance*. In: <https://www.nbcnews.com/> [online], © 2024 NBC UNIVERSAL, 27. 5. 2008 3:50, [cit. 2023-12-21]. Dostupné z: <https://www.nbcnews.com/id/wbna24839107>

uvalené Evropskou unií byly v minulosti zrušeny, aby se Lukašenkovi umožnilo účastnit se diplomatických jednání a také zapojit do dialogu jeho vládní a opoziční skupiny.¹⁶⁶

Oboustranné vztahy se Spojenými státy jsou napjaté, protože americké ministerstvo zahraničí podporuje různé Lukašenkovské nevládní organizace a také proto, že běloruská vláda stále více ztěžuje působení organizací se sídlem v USA v zemi. Diplomatické vztahy zůstávají napjaté a v roce 2004 přijaly USA zákon o běloruské demokracii, který povolil financování protivládních běloruských nevládních organizací a zakázal půjčky běloruské vládě, s výjimkou humanitárních účelů. Navzdory těmto politickým třenicím obě země spolupracují na ochraně duševního vlastnictví, prevenci obchodování s lidmi, technologické trestné činnosti a odstraňování následků katastrof.¹⁶⁷

Čínsko-běloruské vztahy se zlepšily, posíleny návštěvou prezidenta Lukašenka v Číně v říjnu 2005. Bělorusko má také silné vazby se Sýrií, která je považována za klíčového partnera na blízkém východě. Kromě SNS je Bělorusko členem Euroasijského hospodářského svazu, Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti, Hnutí nezúčastněných zemí od roku 1998 a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). Jako členský stát OBSE podléhá Bělorusko mezinárodnímu závazku monitorování v rámci amerického helsinského výboru.¹⁶⁸

Bělorusko je zahrnuto do Evropské politiky sousedství v rámci Evropské unie (EPS), jejímž cílem je přiblížit EU a jejím sousedům z hospodářského a geopolitického hlediska. Dne 15. února 2016 Evropská unie oznámila zmírnění sankcí vůči Bělorusku během setkání 28 ministrů zahraničí EU na pravidelném zasedání Rady Evropské unie.¹⁶⁹

2.7.4 Korupce

Korupce se stala rozšířeným problémem v mnoha bývalých sovětských republikách. Nedostatečná transparentnost a slabé institucionální rámce umožnily, aby se korupce v mnoha případech stala nedílnou součástí politického a ekonomického života. V mnoha zemích se objevily oligarchické struktury, kdy bohatí a mocní jednotlivci ovlivňují politiku a ekonomiku. Korupce se stala rozšířeným problémem a

¹⁶⁶ BBC News. *Belarus president visits Vatican*. In: <https://www.bbc.co.uk/news> [online], Copyright © 2023 BBC, 27. 4. 2009 18:14, [cit. 2023-12-21]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8021513.stm>

¹⁶⁷ Pixelhead. *Bilateral Relation*. In: Internet archive [online], © 2007, The Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Belarus, [cit. 2023-12-27]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20071205042327/http://www.mfa.gov.by/en/foreign-policy/bilateral/e14c28c31d21a670.html>

¹⁶⁸ Pixelhead. *Foreign policy*. In: Internet archive [online], © 2007, The Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Belarus, [cit. 2023-12-27]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20071116031118/http://www.mfa.gov.by/en/foreign-policy/>

¹⁶⁹ ČTK. *EU zruší většinu sankcí proti Bělorusku. Zborjní embargo ale zůstane, dohodli se ministři*. In: aktualne.cz [online], Atlas.cz 1999 – 2024 © *Economia, a.s.*, 15. 2. 2016 18:12, [cit. 2023-12-27]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/eu-zrusi-vetsinu-sankci-vuci-belorusku-zborjni-embargo-ale-z/r~ad7f1422d40411e5a0ca0025900fea04/>

brzdou demokratizace a hospodářského rozvoje v regionu. Rozpad SSSR přinesl pro postsovětské republiky enormní ekonomické potíže a hospodářský propad. Hospodářská transformace provázela řada negativních jevů jako korupce, vzestup oligarchů – politicky vlivných magnátů a působení ruskojazyčné mafie. Různé, zejména národnostní spory, vedly k různým vojenským konfliktům v postsovětském prostoru, často za účasti Ruska. Některé, jako baltské státy, se z propadu poměrně rychle zotavily. Některé státy, např. baltské státy, Ukrajina a Gruzie, se rovněž od Ruska odvrátily a orientují se na spolupráci s Evropskou unií a NATO, zatímco jiné, například Bělorusko a Kazachstán, udržují nadále s Ruskem úzké styky a jsou členy ruských organizací jako je Eurasijský ekonomický svaz.

Soudní systém v Bělorusku postrádá nezávislost a je předmětem politických zásahů. Při výběrových řízeních často dochází ke korupčním praktikám, jako je úplatkářství a v běloruském protikorupčním systému chybí ochrana oznamovatelů a ombudsman. Vláda však dosáhla určitého pokroku v boji proti korupci, například minimalizací daňových předpisů s cílem zlepšit transparentnost daňového úřadu.¹⁷⁰

Tento vývoj zahrnuje mnoho složitých dynamik a regionálních odlišností, a proto je důležité analyzovat politické systémy každé země individuálně, s ohledem na historické, kulturní a hospodářské faktory. Celkově lze říci, že politické systémy od rozpadu SSSR prošly různými vývojovými fázemi a závisí na specifických kontextech jednotlivých zemí. Od demokratizace po autoritářské tendence, od ekonomické prosperity k oligarchii a korupci, politická situace v regionu je komplexní a dynamická.

3. Analýza politického systému od rozpadu SSSR

Vláda Alexandra Lukašenka v Bělorusku byla poznamenána několika důležitými milníky, které ovlivnily politický vývoj země. Zde jsou nejdůležitější z nich:

3.1 Důležité milníky Běloruského politického systému

Od rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 prošla řada změn politickými systémy v různých zemích, zejména v bývalých sovětských republikách.

Rozpad SSSR

Na jaře roku 1991 proběhlo v Sovětském svazu referendum k otázce, zda si občané přejí zachovat SSSR jako reformovanou moderní federaci respektující všechny národnosti, už tehdy ho odmítly Arménie,

¹⁷⁰ World Bank Document. *Doing Business 2014*. In: worldbank.org [online], © 2024 The World Bank, [cit. 2023-12-27]. Dostupné z: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/708411468014422660/pdf/827760Belarus0BLR0Box0382096B00PUBLIC0.pdf>

Gruzie, Moldavsko a pobaltské státy uskutečnit. Tento krok byl i přes asi 80 % souhlasných odpovědí signálem blížícího se rozpadu.¹⁷¹

Vláda Alexandra Lukašenka v Bělorusku byla poznamenána několika důležitými milníky, které ovlivnily politický vývoj země. Zde jsou nejdůležitější z nich:

Zvolení prezidentem 1994

V roce 1994 byl Alexandr Lukašenko zvolen prezidentem Běloruska. Jeho zvolení předznamenalo éru silného autoritářství a centralizace moci, která trvá dodnes.

Referendum o nové ústavě (1996)

V roce 1996 Lukašenko vyhlásil referendum o nové ústavě, která mu poskytla rozsáhlé prezidentské pravomoci a prodloužila jeho funkční období. Tento krok posílil rozsáhlé prezidentské pravomoci a prodloužil jeho funkční období. Posílila se jeho pozice a umožnilo mu to udržet silnou kontrolu nad zemí.

Ekonomická krize a „socialistický průmyslový komplex“

V 90. letech se Bělorusko potýkalo s ekonomickými potížemi a poklesem životní úrovně obyvatelstva. Lukašenko prosazoval politiku „socialistického průmyslového komplexu“, která zahrnovala státní kontrolu nad ekonomikou a podporu státních podniků, což mělo negativní dopad na ekonomickou výkonnost země.

Represe politické opozice a občanské společnosti

Během Lukašenkova režimu byly politické opozice, nezávislá média a občanská společnost vystaveny represím a perzekucím. To vedlo k omezení politických svobod a demokratických procesů v zemi.

3.1.1 Prezidentské volby a protesty (2020)

V srpnu 2020 proběhly prezidentské volby, které vyvolaly masové protesty po celé zemi. Opozice obvinila Lukašenka z volebního podvodu a požadovala jeho odstoupení. Tyto protesty přinesly novou vlnu neklidu a odporu vůči jeho režimu.

Tyto milníky ukazují na klíčové události během Lukašenkova režimu, které ovlivnily politický vývoj v Bělorusku a jeho vztahy se zbytkem světa.

¹⁷¹ Brown, A., pozn. 163, s. 256.

V srpnu 2020 proběhly v Bělorusku prezidentské volby, které vyvolaly masové protesty po celé zemi, kdy mnoho občanů vyjádřilo nesouhlas s údajným volebním podvodem a násilnou reakcí vlády na demonstrace. Tyto události ukázaly na rostoucí neklid a touhu po změně mezi občany.

Lukašenko je často kritizován mezinárodními organizacemi a západními zeměmi kvůli porušování lidských práv a nedemokratickým praktikám ve vedení země. Nicméně si udržuje blízké vztahy s Ruskem a spolupracuje s ním na různých otázkách, což mu poskytuje určitou mezinárodní podporu a ochranu.

3.2 SWOT Analýza

SWOT analýza je metoda, díky které je možno identifikovat silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby spojené s určitým projektem, typem podnikání, podnikatelským záměrem, v našem případě politikou, či politickým systémem. Umožňuje komplexně vyhodnotit fungování politiky v dané zemi.

Obrázek 8: SWOT analýza politického systému Běloruska, Zdroj: vlastní

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> • Politická a ekonomická stabilita v polovině 90. let 20. století • Demokratická opozice (podpora obyvatel) • Průmyslová základna • Potaš (hnojivo) • Zemědělská základna • „Nízký“ veřejný dluh • Vysoká úroveň vzdělávání • Po rozpadu SSSR nejvyšší životní úroveň • Plná zaměstnanost • Dotované energie, cen potravin, MHD 	<ul style="list-style-type: none"> • Periferie Evropy • “Nárazníkové pásmo” mezi Ruskou federací a NATO • Diktátorský režim (lukašismus) • Žádná dlouhá tradice a zkušenost s demokracií • Inteligence v zahraničí • Opozice ve vězení • Emigrace obyvatel • Závislost na Ruské federaci (politická a ekonomická) • Tržní socialismus • Rusifikace Běloruska • Index demokracie, ekonomických svobod a korupce • Trest smrti
PŘÍLEŽITOSTI	OHROŽENÍ
<ul style="list-style-type: none"> • Dřívější užší vazby na Evropskou unii a NATO • Občasné rušení sankcí • Vývoz nerostných surovin a zemědělských 	<ul style="list-style-type: none"> • Hrozba účasti války proti Ukrajině • Izolace • Mezinárodní sankce • Vyloučení ze sportovních a kulturních organizací

<p>produktů</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozvoj cestovního ruchu (přírodní a kulturní) • Přesun továren z Číny do Běloruska 	<ul style="list-style-type: none"> • Vměšování Ruské federace ("volný" pohyb vojáků, rozmístění jaderných zbraní) • Snaha pohlit Bělorusko Ruskou federací do roku 2030 • Řízená migrace (obyvatel Blízkého Východu) do zemí EU • Ruská propaganda o možné invazi NATO do Běloruska
---	---

3.2.1 Silné a slabé stránky

Silné stránky

Z uvedené SWOT analýzy je patrné, že po rozpadu Sovětského svazu Bělorusko neprocházelo takovou turbulentní společenskou, politickou a ekonomickou situací, jak to bylo běžné v Ruské federaci (za vlády Borise Nikolajeviče Jelcina) či na Ukrajině. V Bělorusku sice došlo do roku 1994 k poklesu HDP a výroby, zvyšovala se inflace a nezaměstnanost a snížila se životní úroveň obyvatelstva. Za vlády Alexandra Grigorjeviče Lukašenka došlo k zastavení neprůhledných privatizací, nastolení tržního socialismu, většího dohledu státu a jeho zásahů do ekonomiky.

Bělorusko po rozpadu Sovětského svazu mělo nejvyšší životní úroveň obyvatel ve srovnání s ostatními svazovými republikami.

Bělorusové chtějí změnu režimu, což dokázaly poslední prezidentské volby (srpen 2020), ve kterých zvítězila Svjatlana Cichanouská. Podle odhadů měla získat 60 až 70 % hlasů. Po zmanipulovaných volbách došlo k obrovským demonstracím. Obyvatelé nevěřili výsledkům voleb. Bezpečnostní aparát zasáhl vůči demonstrantům a pozatýkal demonstranty a zbylou opozici.¹⁷²

Bělorusko má významnou průmyslovou a zemědělskou základnu. Jejich hlavní vývozní artikly jsou draselná hnojiva, minerální oleje a výrobky ze železa a oceli, dráty z nelegované oceli, borové a jedlové dřevo, pneumatiky a zemědělská technika (nákladní automobily, traktory).¹⁷³

Je velmi důležitým významným světovým producentem uhličitanu draselného (potaš), který se používá jako hnojivo. Cena hnojiv je vyšší oproti situace před válkou na Ukrajině.

¹⁷² BBC. *Belarus election: Exiled leader calls weekend of 'peaceful rallies'*. In: <https://www.bbc.com/> [online], Copyright 2024 BBC, 14. 8. 2020, [cit. 2024-01-27]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-53780685>

¹⁷³ Czech Trade. *Bělorusko*. In: <https://www.businessinfo.cz/> [online], © 1997-2024 CzechTrade, 16. 7. 2021, [cit. 2024-01-27]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/belorusko-souhrnna-teritorialni-informace/2/>

Z oblasti zemědělských produktů vyváží sýry, máslo a masné produkty.

Veřejné zadlužení Běloruska je na úrovni 34,98 % HDP (rok 2021), je tak srovnatelné se zadlužením České republiky, a tedy výrazně nižší než většiny států Evropské unie.¹⁷⁴

V Bělorusku je úroveň vzdělání na vysoké úrovni. Mnoho mladých lidí odchází do zemí Evropské unie, kde získají plnohodnotné zaměstnání.¹⁷⁵

Pro stabilitu a sebe prezentaci běloruského politického systému je důležitá plná zaměstnanost, i když je to relikv z doby komunistického režimu. Přívětivě se chová ke svým obyvatelům v oblasti dotovaných potravin, energií a městské hromadné dopravy.

Slabé stránky

Bělorusko se nachází na periferii Evropy, nejen z hlediska pohledu Evropské unie, ale i de facto. Sousedí se státy Evropské unie a NATO. Omezeně se zapojilo do války na Ukrajině a je velmi těsně spjaté s Ruskou federací. Dle ruské propagandy je nárazníkovým pásmem mezi státy Severoatlantické aliance a Svazu Běloruska a Ruské federace.

Diktátorský režim Alexandra Grigorjeviče Lukašenka je nazývaný lukašismus.

Zásadní slabou stránkou Běloruska je absence zkušeností s demokracií a demokraticky vedenými institucemi. V dějinách tohoto státu se objevovaly světlé okamžiky, kdy se načas prosadily demokratické myšlenky. Omezenou demokracií, alespoň pro vyšší vrstvu společnosti, bylo období Rzeczpospolity (společného státu Polského království a Litevského velkoknížectví). Tento způsob vlády však předběhl svoji dobu.

Dalším světlým okamžikem byl rok 1917, a to pád carismu v Rusku. Svitly naděje k možnému osamostatnění Běloruska. Zásadní byl rok 1918. Po Brestlitevském míru (státy ústředních mocností a sovětského Ruska) bylo sice Bělorusko okupováno Německem, ale mohlo se svobodněji rozvíjet, i když nebylo oficiálně uznáno (vzniklo až po podepsání Brestlitevského míru a smlouva toto neumožňovala). Běloruská lidová republika měla krátké trvání (25. března 1918 - 5. ledna 1919), kdy jej obsadila vojska sovětského Ruska.

¹⁷⁴ International monetary fund. *Download World Economic Outlook database: October 2022*. In: <https://www.imf.org/en/Home> [online], © INTERNATIONAL MONETARY FUND, October 2022, [cit. 2024-01-27]. Dostupné z: https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2022/October/select-date-range?c=913,&s=GGXWDG_NGDP,

¹⁷⁵ Kantor, L., *Česko spadlo na žebříčku rozvoje společnosti. Předběhlo jej i Bělorusko*. In: <https://www.idnes.cz/> [online], © 1998–2024 MAFRA, a. s., 2. 10. 2018, [cit. 2024-01-27]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/svet-cr-belorusko-vzdelani-zdravi-veda-lancet.A181005_170628_zahranicni_luka

Poslední období demokracie nastalo pádem Sovětského svazu v roce 1991 a vznikem Běloruska, jakožto samostatného státu (1994). Veškeré demokratizační procesy byly postupně zastaveny Alexandrem Grigorjevičem Lukašenkem, který získával čím dál větší moc a zavedl nový typ autokracie, a to lukašismus.

Ze začátku měl ve volbách Lukašenko podporu obyvatel. Opozice však byla postupem času umlčována. Buď byli jeho odpůrci zatčeni, nebo emigrovali do zahraničí. Inteligence, kvalifikovaní lidé se také vydali do zahraničí. Počet obyvatel se v letech 1991 až dodnes (rok 2023) snížil takřka o jeden milion.

Velkým problémem Běloruska je celková závislost na Ruské federaci. Jak již bylo zmíněno, oba státy tvoří Svazový stát Ruska a Běloruska. Není to rovnocenný vztah, ať už se to týká ekonomické, či politické oblasti. V minulosti Bělorusko přistoupilo k Východnímu partnerství EU, případně dováželo ropu z USA, ale po zmanipulovaných volbách v roce 2020 a následných demonstracích se těsněji připojilo k Ruské federaci, a to na základě sankcí, které byly mj. uvaleny Evropskou unií a USA. Těsnější spolupráce Běloruska a Ruské federace je viditelná po 24. únoru 2022, kdy se Bělorusko připojilo k invazi proti Ukrajině, i když poskytlo pouze své území.¹⁷⁶

Vysoká závislost Běloruska na Ruské federaci je dána také ve vnitřních společenských jevech, a to např. přibližování běloruského jazyka k ruskému. Běloruský jazyk byl v minulosti upravován, ať už typem písma (latinka, po vzoru Poláků), případně cyrilice (po vzoru Rusů). Ve 20. století dochází k přibližování běloruštiny k ruštině. Již v minulosti, od doby carevny Kateřiny II. Veliké či Josifa Vissarionoviče Stalina, bylo Bělorusko vnímáno jako součást Ruska, nikoli jako samostatný stát, resp. svazová republika Svazu sovětských socialistických republik (stejná rétorika je od Vladimíra Vladimiroviče Putina ve vztahu k Ukrajině). Alexandr Grigorjevič Lukašenko uzákonil vedle běloruštiny jako druhý státní jazyk ruštinu. Běloruština je upozaďována, preferována je ruština. Dochází tedy k rusifikaci Běloruska, kdy je ruština často používána ve školství, případně trasjanka (směs obou jazyků). Spisovnou běloruštinu používají obyvatelé protilukašenkovské opozice.¹⁷⁷

Autoritářské Bělorusko patří mezi nejméně demokratické země na světě. Žebříček indexu demokracie, který každoročně sestavuje britská společnost Economist Intelligence Unit vyhodnocuje míru demokracie 167 zemí světa. Hodnotící stupnice je od 0 až do 10 ti, přičemž hodnota 10 určuje úplné

¹⁷⁶ Globe24.cz. *Ropa píše historii. Do Běloruska poprvé dorazila z USA*. In: <https://globe24.cz/> [online], Copyright © 2016—2024 INCORP a. s., 11. 6. 2020 21:55, [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: <https://globe24.cz/svet/ropa-pise-historii-do-beloruska-poprve-dorazila-z-usa.96e40ca9>

¹⁷⁷ Taras, A. *Proč Bělorusové nemluví běloruský...* In: <https://globe24.cz/> [online], Copyright © 1996-2024 Občanské sdružení Britské listy, 7. 11. 2011, [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: <https://blisty.cz/art/60892-proc-nemluvi-belorusove-belorusky.html>

demokracie. Bělorusko zaujímá 153 místo se skórem 1,99. Pro srovnání, pohybuje se mezi Eritreou a Íránem.¹⁷⁸

Index vnímání korupce sestavuje každý rok organizace Transparency International. Srovnává celkem 180 zemí. Hodnotící stupnice je od 0 až do 100, přičemž hodnota 100 určuje nejnižší vnímání korupce. Bělorusko zaujímá 91. místo, je tedy v polovině zkoumaných zemí, se skórem 39. Za poslední léta si v daném srovnání s ostatními státy pohoršilo.¹⁷⁹

Index ekonomické svobody vyhodnocuje každý rok instituce The Heritage Foundation a informačním médiem The Wall Street Journal. Měří míru ekonomické volnosti ve 176 zemích světa. Hodnotící stupnice je od 0 až do 100, přičemž hodnota 100 určuje nejnižší vnímání ekonomické svobody. Bělorusko zaujímá 100. místo, je tedy na konci žebříčku zkoumaných zemí, se skórem 57,9. Za poslední léta si v daném srovnání s ostatními státy pohoršilo.¹⁸⁰

Bělorusko je jedinou evropskou zemí (když pomineme realitu v separatistických republikách Doněcké lidové republiky a Luhanské lidové republiky), která praktikuje trest smrti. V minulosti byl využíván k trestání zločinců, kteří spáchali vraždu. V současné době, míněno od 24. února 2022, sílí obavy, že může být tento trest využit i proti sabotérům, kteří se snaží vystupovat proti ruské přítomnosti na území Běloruska.

3.2.2 Příležitosti a hrozby

Příležitosti

Bělorusko se v minulosti přibližovalo ke státům Evropské unie, využívalo fondy a dotace. Pro zmírnění napětí po konci studené války a rozpadu SSSR docházelo i k přibližování Běloruska se Severoatlantickou aliancí. Bělorusko sice odmítlo členství v NATO v roce 1997, ale účastnilo se partnerství pro mír, podobně jako Ruská federace. Např. spolupracovalo s USA (tankování letadel a poskytnutí vzdušného prostoru) v boji proti talibánskému Afghánistánu.¹⁸¹

Bělorusko tak mělo přímé a užší vazby na evropské státy na západ od vlastních hranic, případně s USA.

¹⁷⁸ Democracy Index 2022. *Frontline democracy and the battle for Ukraine*. In: <https://www.protothema.gr/> [online], Copyright © 2024 Πρώτο Θέμα, 7. 11. 2011, [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: https://www.protothema.gr/files/2023-02-02/Democracy_Index_2022_final.pdf, s. 11.

¹⁷⁹ Transparency International. *Corruption perceptions index*. In: <https://www.transparency.org/en/> [online], © Transparency International 2024, [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>

¹⁸⁰ GEOGRAF.in. *Bělorusko*. In: <https://www.geograf.in/cs/> [online], © 2019 - 2024 www.geograf.in [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: https://www.geograf.in/cs/comparison.php?id_country=17

¹⁸¹ Ministry of foreign affairs of the Republic of Belarus. *North Atlantic Treaty Organization*. In: <https://web.archive.org/> [online], [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20140816094259/http://mfa.gov.by/en/organizations/membership/list/c6eaf2b20c037582.html>

V průběhu Lukašenkova prezidentství docházelo k jednání mezi Běloruskem a Evropskou unií, kdy docházelo ke zmírňování sankcí, případně rušení sankcí v osobě Lukašenka, když Evropská unie potřebovala jednat právě s prezidentem Běloruska.

Bělorusko je významným obchodním partnerem, mimo Ruskou federaci, s ostatními zeměmi, konkrétně vývoz hnojiv (potaš - uhličitan draselný).

Velkou příležitostí pro politický systém Běloruska, spokojenosti občanů je nevyužitý cestovní ruch. Od 2. srpna 2018 zrušilo Bělorusko vízovou povinnost, např. pro občany České republiky, pokud přicestují na Národní letiště do Minsku (vyjma letů z Ruské federace). Toto rozhodnutí ztrátilo tuto destinaci pro evropské cestovatele.

Mnoho historických budov bylo zničeno během bojů za druhé světové války. Ale nachází se zde spousta muzeí, divadel, chrámů. Lákavým místem je samozřejmě Bělověžský prales. Na území Běloruska se narodilo mnoho významných osobností, např. spisovatel Adam Mickiewicz, hudební skladatel Stanislaw Moniuszko, malíř Marc Chagall, herec Solomon Michaels, malíř Chaim Soutine, sochař Ossip Zadkine, nebo hudební skladatel Irving Berlin. Tyto osobnosti se proslavily ve světě a mohla by v místě jejich narození vzniknout muzea.

V Bělorusku je neslušné jíst na ulici, proto se zde nenachází žádné restaurace rychlého občerstvení. Proto by se mohli inspirovat hnutím Slow Food, které se snaží naučit lidi vážit si kultury stolu, chránit a vychutnávat místní produkty.

V poslední době, od doby vzniku koronavirové pandemie, řeší Evropská unie závislost na Číně, např. hygienické roušky, antibiotika, případné čipy, které se využívají do zařízení, které každý člověk používá. Pro výrobce je Čína již drahá (stoupající mzdové požadavky pro zaměstnance) a nevýhodná je závislost Evropské unie. Diskutuje se nad přesunem výroby do Evropy. V Bělorusku je kvalifikovaná pracovní síla, mzdové požadavky nebudou tak vysoké jako v zemích Evropské unie.

Hrozby:

Od 24. února 2022 se řeší nejen v Evropě útok Ruské federace na Ukrajinu. Bělorusko poskytlo své území pro ruský útok, případně ošetřovali zraněné ruské vojáky. Od té doby se spekulovalo nad tím, zda se Bělorusko připojí v přímých bojových liniích do této vojenské agrese.

Na základě zapojení Běloruska do tohoto konfliktu uvalily státy Evropské unie, USA, aj. sankce, které omezují obchodování Běloruska s vyspělými státy. Dostává se do mezinárodní izolace, a to nejen politické, ekonomické, ale také na poli kultury a sportu. V současné době se hovoří o návratu běloruských sportovců na mezinárodní soutěže, případně na olympijské hry, které se konají v roce 2024

v Paříži. Pouze část sportovních organizací buď nevyloučila běloruské sportovce (tenis, fotbal, box), či je přijala zpět (šerm).¹⁸²

Lukašenkův režim si zneprátelil Evropskou unii svoji represivní politikou proti demonstrantům v srpnu 2020, či donucením letadla společnosti Ryanair přistát v Minsku, protože na palubě letadla byl opoziční politik Raman Pratasevič. Dále se snažil vytvořit tlak na Evropskou unii, když lákal blízkovýchodní uprchlíky, aby přiletěli do Minsku a byli přesunuti k bělorusko-polským hranicím. Odtud se chtěli uprchlíci dostat na území Evropské unie.

Alexandr Grigorjevič Lukašenko je donucen svým jednáním a rozhodnutím se více přimknout k Ruské federaci. Nejenže povolil ruské armádě útok na Ukrajinu z běloruského území, ale při posledním setkání (duben 2023) souhlasil s rozmístěním taktických jaderných zbraní v Bělorusku.

Propaganda Ruské federace, ale i běloruská propaganda rozšiřuje tvrzení o možném útoku armád NATO na Bělorusko.

3.3 Aplikace SWOT analýzy

Jaromír Veber píše, že lze pro jednotlivé organizační složky volit různé typy strategií, a to čtyři možné zjednodušené přístupy. (Veber Jaromír et. al. Management: základ, moderní přístupy, výkonnost a prosperita. Praha: Management Press, 2009. ISBN 978-80-7261-200-0, s. 534 - 535.)

Přístup S - O (Strenghts - Opportunities)

Přístup S - O znamená - Využívat silných stránek a velkých příležitostí plynoucích z okolí.

Jak vyplývá ze silných stránek a příležitostí, Bělorusko se dokázalo nejlépe vyrovnat z trojice hlavních států, které vedly rozpad Sovětského svazu (Ruská federace, Ukrajina, Bělorusko), s politickou a ekonomickou nestabilitou, která je sužovala v 90. letech. Mělo veškeré předpoklady k tomu, aby pokračovalo sbližování s Evropskou unií a těsnější spolupráce se Severoatlantickou aliancí.

Demokratická opozice, ač v poslední době silně utlačovaná a potlačena, symbolizuje možnost budoucí změny běloruského režimu (mj. důvody Lukašenka, proč se fyzicky a aktivně nepřipojil k ruskému útoku na Ukrajinu).

¹⁸² Ne všechny státy v Mezinárodní šermířské federaci souhlasí s opětovnou účastí ruských a běloruských sportovců, např. v listopadu 2023 mělo dojít ke Světovému poháru v německém Bonnu, na protest proti účasti byla soutěž zrušena, podobně jako v Dánsku, Polsku a Norsku - <https://sport.aktualne.cz/ostatni-sporty/ani-v-bonnu-nebude-svetovy-pohar-v-sermu-rusy-a-belorusy-tam/r~a373d422ebee11edba5b0cc47ab5f122/>

Bělorusko má velké předpoklady k hospodářskému růstu, a to díky vysoké úrovni vzdělání, široké průmyslové a zemědělské základně, vývozu hnojiv. Může hrát důležitou roli v přesunu podniků (továren) z Číny do Evropy.

Hlavní opomíjenou složkou hospodářství je turistický ruch, i když se v minulosti, před rokem 2020 snažilo postupnými krůčky otevírat světu, ale bylo to nedostatečné. Bělorusko se může otevřít, ukázat, že patří do Evropy, je součástí Evropy z hlediska kulturních kořenů Evropy (např. Adam Mickiewicz), může být v čele trendu slow food.

Přístup W - O (Weaknesses - Opportunities)

Přístup W - O znamená - Snažit se eliminovat slabé stránky za pomoci příležitostí z okolí. Svět se mění, a to velmi dynamicky. Prochází neustálými inovacemi a možnostmi. Čtvrtá průmyslová revoluce je realitou a státy musí reagovat velmi pružně. Samostatný malý stát nemusí obstát v globální konkurenci. Jak bylo výše napsáno, Bělorusko má vynikající příležitosti k tomu být úspěšné. Nemusí být nárazníkovým pásem mezi zeměmi Evropské unie a Ruské federace. Státy Evropské unie mohou svými pobídkami (obchodování, přesouvání továren do Běloruska z Číny, výraznější poskytnutí evropských fondů na zachování např. Bělověžského pralesa, rozvoj turistického ruchu), pod podmínkou přehodnocení vazalského přístupu k Ruské federaci, uspořádání svobodných voleb, dodržování demokratických zákonů, zrušení lukašismu. Možnosti evropského trhu mohou pomoci Bělorusku k ekonomickému růstu a nezávislosti na Ruské federaci.

Přístup S - T (Strengths - Threats)

Přístup S - T znamená - Využívat silných stránek k eliminaci hrozeb.

Je nutné podporovat běloruskou demokratickou opozici nejen v zahraničí, dávat jí prostor v médiích, ale i uvnitř státu. Běloruští obyvatelé se zapojili několikrát proti pomoci ruské armádě, např. na železnici, případně informovali o údajích ruských vojenských ztrát a zraněních. Tuto podporu a mediální prostor pro běloruské aktivisty je nutné posílit v informační rovině. Vysvětlovat, proč jsou běloruští sportovci vyloučeni z mezinárodních sportovních soutěží, případně z kulturní a vědecké spolupráce. Je důležité varovat před případným Putinovým plánem o pohlcení Běloruska do roku 2030. Běloruské dějiny varují právě před rusifikačními snahami, ať už vnějšími (plán Putina), tak vnitřními (Lukašenkovo prosazování rusifikace běloruského jazyka, resp. jeho vytlačování).

Přístup W - T (Weaknesses - Threats)

Přístup W - O znamená - Snažit se vyřešit znepokojivý stav i za cenu likvidace části organizace

Hlavním řešením je pád běloruského režimu, který je hlavní překážkou pokroku, rozvoje a úspěchu Běloruska.

Jak již bylo výše zmíněno. Bělorusko se stává čím dál více závislým na Ruské federaci, konkrétně na osobě prezidenta Vladimíra Vladimíroviče Putina. Ruská federace považuje Bělorusko za svou sféru vlivu. Rozmístění ruských vojsk a nyní i taktických jaderných zbraní žene Bělorusko do větší závislosti, de facto její okupaci.

Výhodou je, že Alexandr Grigorjevič Lukašenko nemá velkou podporu obyvatel (viz poslední průzkumy v prezidentských volbách v roce 2020), na rozdíl od Putinovy podpory v Rusku. Z toho vyplývá, že pád prezidenta Putina je podstatný pro další směřování Běloruska. Pokud by se povedl, nový ruský prezident by řešil vnitropolitickou situaci, nikoliv Bělorusko.

3.3. Prognózy vývoje politického systému Běloruska

V této závěrečné kapitole budou zhodnoceny dosud publikované prognózy vývoje politického systému Běloruska a vlády Alexandra Lukašenka. Na toto téma je k dohledání řada debat a článků, které eskalovaly především v roce 2020 v návaznosti na dobu po zmanipulovaných volbách v Bělorusku a z toho plynoucí nepokoje v zemi.

Podle Ústřední volební komise se vítězem stal Alexandr Lukašenko s 80,08 % hlasů. Jeho hlavní oponentka Svjatlana Cichanouská obdržela podle volební komise 10,9 % hlasů, ale odmítla výsledek voleb akceptovat a prohlásila se za vítězku voleb. Volební účast měla dosáhnout 84,17 % občanů Běloruské republiky.¹⁸³

V roce 2020 následkem vlny odporu a protestů, jako reakce na výsledky voleb v Bělorusku, proběhla debata na sociální síti prostřednictvím Institutu pro politiku a společnost. Hosty byl za institut Roman Maca, Karel Svoboda FSV UK, publicista Jiří Just a Běloruska žijící v Čechách Kryscina Syjanok, která je koordinátorkou iniciativy Exit poll. V úvodu debaty byly jednotlivými účastníky charakterizovány důvody, které drží stále Lukašenko u moci, byť většina národa smýšlí jinak a odmítá jeho autoritativní moc v zemi. Z debaty jednoznačně vyplynulo, že základnou podporující stávající režim Běloruska jsou především důchodci, kteří v něm vidí určitou jistotu. Nicméně i zde již probíhá přerod těchto postojů. Podporující část této skupiny obyvatel ubývá od doby Covid-19, kdy se podle nich Lukašenko nedostatečně postavil k danému problému. Bagatelizoval jeho existenci a rady obyvatelům ke zvládnutí této situace byly spíše úsměvné. Dalšími základnami, které stále jsou jistými podporovateli tohoto režimu jsou také vesnické populace, zaměstnanci státních podniků, a především silové složky země, díky kterým se Lukašenko bezpochyby stále drží při moci a tyto složky zvládají i situace, kdy je

¹⁸³ Veber, J., et. al. *Management: základ, moderní přístupy, výkonnost a prosperita*. Praha: Management Press, 2009. ISBN 978-80-7261-200-0. S. 534-535.

projevován v ulicích odpor a násilně je řeší ve prospěch udržení režimu. Dokud budou na scéně tyto silové složky Běloruska, je tímto funkce Lukašenka stále schopna udržet se ve stávajícím stavu.

Monitorování voleb bylo umožněno pouze zahraničním pozorovatelům ze Společenství nezávislých států, běloruská opozice se prací ve volebních komisích účastnit nemohla. Během voleb vznikaly průtahy a někteří Bělorusové tak nemohli odevzdat svůj hlas. Byly také zaznamenány situace, které umožňovaly podezřelé machinace s volebními lístky. K neregulérnosti voleb mohl přispět i fakt, že bylo možné volit s několikadenním předstihem. V den voleb také vypadávalo internetové spojení, nefungoval přenos mobilních dat a občas i weby opozičních médií. Volební exit poll Rádia Svobodná Evropa přisuzoval Cichanounské vítězství ve výši více než 80 %. Pro Lukašenka mělo hlasovat necelých 6 % voličů.¹⁸⁴

V prosinci 2019 byl publikován článek autora Artyona Shraibmana s názvem čtyři scénáře pro Bělorusko v letech 2025 – 2030. Studie pohlíží i na delší budoucí horizont od roku 2030 a tento vývoj bude záviset na ruské politice vůči Bělorusku a na schopnosti běloruského režimu přestát ekonomické potíže a zároveň se vyhnout politickým turbulencím a vážným represím. Ponecháme-li stranou skutečnost, že budoucnost je v zásadě nepředvídatelná, v případě Běloruska existuje několik střednědobých trendů, které se již nyní zdají být nezvratné. Těmito trendy jsou:

- *Růst soukromého sektoru:*

soukromý sektor jednoznačně v Bělorusku stále roste a těžko se toto Lukašenkovi podaří zvrátit. Lukašenko se snaží co nejvíce zachovat státní podniky, které poskytují pracovní místa v regionech za Minskem, které by jinak už dávno zavalila masová nezaměstnanost. Prezident sice může zpomalit zmenšování vládního sektoru, ale stěží může tento trend zvrátit. Při současném tempu kontrakce, založeném na průměrném tempu zaznamenaném za posledních deset let, bude do roku 2030 státní sektor pravděpodobně zaměstnávat maximálně 15 – 30 % Bělorusů.

- *Suverenizace běloruské zahraniční politiky:*

Mnohem pravděpodobnějším scénářem je, že Bělorusko dále ochladí své nadšení pro integraci kvůli nekompromisnímu postoji Ruska. Lukašenko bude stále více pohlížet na finanční ztráty vzniklé v současné a dosud nejzávažnější fázi složitých vztahů mezi Ruskem a Běloruskem jako na zdroj svých domácích ekonomických problémů. To zase přiměje Minsk k dalším krokům ve sbližování s dalšími sousedy, stejně jako s USA, EU a Čínou, zejména pokud jde o alternativní finanční instituce poskytující půjčky, trhy pro běloruské produkty a alternativní dodávky ropy.

¹⁸⁴ ČTK. *Cichanouská opustila Bělorusko, podle svého týmu pod nátlakem. Protesty pokračují.* In: <https://ct24.ceskatelevize.cz/> [online], © Česká televize, 11. 8. 2020 22:40, [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/cichanouska-opustila-belorusko-podle-sveho-tymu-pod-natlakem-protesty-pokracuji-46714>

Absence konfliktu s EU a USA je nezbytná k tomu, aby Bělorusko mohlo udržet svůj prospěšný obraz jako regionální mírotvorce a stabilizátor. Pro západní lídry a diplomaty by bylo obtížné účastnit se multilaterálních jednání o Ukrajině v běloruském hlavním městě nebo konferencí typu "Minský dialog", pokud by Bělorusko znovu získalo status mezinárodního vyvrhele.

- *Ústavní reforma:*

Nebudou-li ústavní reformy zablokovány, aby nabraly na síle, nakonec – určitě před rokem 2030 – se institucionální uspořádání běloruského režimu promění v něco podobného Kazachstánu nebo Rusku: s dominantní vládoucí stranou, několika satelitními stranami a stále silným prezidentem. Podle takového scénáře by Lukašenko pravděpodobně přijal nezbytné změny ústavy do roku 2024 a poté, co v roce 2025 vyhraje další funkční období, pravděpodobně zahájí předání moci vybranému nástupci.

- *Předání moci:*

V případě, že by Lukašenko nebyl fyzicky schopný nadále funkci zastávat. V režimech, jako je ten běloruský, se předání moci často ubírá jedním ze dvou směrů: řízeným přechodem k nástupci nebo fyzickou neschopností vůdce udržet si pozici. V roce 2030 bude Lukašenkovi 76 let. Teoreticky by mohl být stále schopen vládnout zemi. To je možný, ale ne nejpravděpodobnější průběh událostí, protože v tomto případě bude Lukašenko muset být v dobrém zdravotním stavu a také buď zrušit, nebo výrazně odložit své současné plány na předání moci.

Následující hodnocení analyzuje výsledky pro budoucnost Běloruska do roku 2030 podle čtyř možných budoucích scénářů.

1. **Domácí stabilita + asertivní Rusko** - Formálně zůstane Bělorusko v roce 2030 spojencem Ruska, ale jejich vztahy budou zatíženy pravidelnějšími a vyhrocenějšími konflikty než dnes. Naproti tomu vztahy s EU a USA se stanou udržitelnějšími, protože v předchozích 15 letech nedošlo k masovým represím. Tyto vztahy však neudělají kvantový skok, aby nepodráždily asertivnější Rusko. Nové běloruské orgány, pokud budou u moci do roku 2030, budou zachovávat předchozí politický model správy shora dolů. Zároveň se sníží dominance státních aktiv v ekonomice. Tento model bude trochu připomínat současný Kazachstán, ale s nižší životní úrovní.
2. **Domácí turbulence + asertivní Rusko** - To je pro Bělorusko nejnebezpečnější scénář. Tváří v tvář ekonomickému tlaku Ruska se Alexandr Lukašenko bude muset rozhodnout, zda dá zelenou bolestivým reformám domácího trhu, nebo ponechá věci beze změny. Pokud by se pustil do reform, ekonomický úpadek a úsporná opatření po jeho rozhodnutích by pak vedly k rostoucím politickým nepokojům a místním protestům vyvolaným opozicí.
3. **Domácí turbulence + neasertivní Rusko** - Hodně by záleželo na stavu Ruska v té době a také na atraktivitě ruského trhu pro běloruské výrobce. Pokud se do té doby Minsk a Moskva od sebe

výrazně vzdálí, ve 30. letech 21. století by se nové běloruské úřady mohly začít posouvat směrem k úplné neutralitě nebo dokonce k omezené integraci s EU.

4. Domácí stabilita + neasertivní Rusko - to je pro běloruské úřady pravděpodobně nejpohodlnější scénář, i když to neznamená, že se země jednoduše vyhne nadcházejícím ekonomickým problémům. I když Rusko sníží své ekonomické preference vůči Bělorusku, Lukašenkovi se stále může podařit sociálnímu napětí předejít nebo se s ním vypořádat, aniž by se uchýlil k nadměrnému násilí. Pokud by tento neasertivní ruský přístup přetrvával, je zcela pravděpodobné, že po roce 2030 by se Bělorusko a Rusko mohly formálně vzdálit a být ochotny provést revizi některých současných integračních formátů, které se do té doby staly zastaralými nebo zcela neslučitelnými se stavem vztahů.

Schopnost vypořádat se s těmito výzvami, aniž by došlo ke ztrátě suverenity země nebo schůdné cesty k její modernizaci, bude definovat budoucnost Běloruska i po roce 2030.¹⁸⁵

V rámci vztahů s Ruskem a prognóz budoucího vývoje politického systému Běloruska je potřeba zmínit i Rusko Ukrajinský konflikt, ve kterém i Bělorusko zastává svou jistou roli. Poté, co se Bělorusko na počátku 90. let odtrhlo od rozpadajícího se Sovětského svazu, se na rozdíl od svých sousedů stále více sblížovalo s Ruskem. Tato pouta se posílila s ruskou invazí na Ukrajinu. Dlouholetý prezident Alexandr Lukašenko umožnil, aby bylo Bělorusko využito jako základna pro ruské jaderné zbraně, a zároveň se vyhnul vyslání vlastních vojáků do války.¹⁸⁶

Článek "The Future of Belarus: Three Scenarios" od autora Briana Whitmora publikovaný na stránkách Atlantic Council poskytuje podrobný pohled na možné scénáře budoucího vývoje politické situace v Bělorusku. Whitmore analyzuje současnou politickou situaci v zemi a navrhuje tři hlavní scénáře, které by mohly určit budoucnost země. První scénář, který Whitmore nazývá "Status Quo", předpokládá, že režim prezidenta Lukašenka bude pokračovat v udržování moci bez významných změn. Podle tohoto scénáře by se Lukašenko nadále spoléhal na podporu ze strany bezpečnostních složek a na ruskou pomoc, aby udržel svůj režim. Druhý scénář nazvaný "Velvet Revolution" představuje možnost postupného přechodu k demokracii prostřednictvím mírové revoluce. Whitmore zdůrazňuje roli občanské společnosti, opozičních sil a mezinárodního tlaku při podpoře tohoto scénáře. Třetí scénář nazvaný "Hard Landing" představuje možnost násilného kolapsu režimu v důsledku sociálního a

¹⁸⁵ Shraibman, A. *Four Scenarios for Belarus in 2025-2030*. In: <https://jamestown.org/> [online], © 2024 The Jamestown Foundation, 20. 12. 2019 6:37, [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://jamestown.org/program/four-scenarios-for-belarus-in-2025-2030/>

¹⁸⁶ Kudrytski, A. *Why Belarus Is Helping Russia in Its War in Ukraine*. In: <https://www.washingtonpost.com/> [online], © 1996-2024 The Washington Post, 26. 6. 2023 5:51, [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/business/energy/2023/06/26/ukraine-russia-conflict-why-belarus-and-lukashenko-are-in-lockstep-with-putin/96b14468-1407-11ee-9de3-ba1fa29e9bec_story.html

politického tlaku. Whitmore upozorňuje na možné občanské nepokoje, vnitřní rozbroje a intervenci ze strany Ruska jako faktory, které by mohly vést k tomuto scénáři.¹⁸⁷

Kapitola by se dala ukončit tvrzením, že ačkoli starý režim zůstává u moci, běloruská společnost se zásadně změnila, což přináší velkou naději, že ke změně nakonec dojde.

¹⁸⁷ Whitmore The Future of Belarus: Three Scenarios .

Závěr

Politický systém Běloruska za vlády Alexandra Lukašenka je dlouhodobě charakterizován silným autoritářstvím, omezením politických svobod a útlakem opozice. Lukašenko, který je u moci od roku 1994, udržuje pevnou kontrolu nad zemí a institucemi, čímž omezuje demokratické procesy a svobody občanů.

Bakalářská práce se zabývá tématem politických systémů a cílí na autoritativní režim, který je typický pro Bělorusko. V teoretické části práce byl charakterizován obecně pojem politický systém a jak již bylo zmíněno, hlavním tématem se stal autoritativní režim, který je charakteristický právě pro režimem Běloruska. V praktické části byly zhodnoceny dosud publikované prognózy vývoje politického systému Běloruska a vlády Alexandra Lukašenka. Diskuse na toto téma eskalovaly zejména v roce 2020, následující po zmanipulovaných volbách v Bělorusku a rozsáhlých protestech v zemi.

Budoucí prognóza pro politický systém Běloruska je nejistá. Masové protesty v srpnu 2020 vyvolané spornými prezidentskými volbami ukázaly na rostoucí neklid a touhu po změně mezi občany. Nicméně Lukašenko si stále udržuje podporu zejména ze strany věrných vládních sil a Ruska. Budoucnost závisí na tom, jakým způsobem se budou vyvíjet vnitřní a mezinárodní faktory, a na tlaku ze strany občanské společnosti a mezinárodního společenství k reformám a demokratizaci. Prognóza politického systému Běloruska je obtížná kvůli složitým politickým, sociálním a ekonomickým faktorům, které ovlivňují budoucí vývoj země. Nicméně, někteří analytici a odborníci se pokoušejí odhadnout možné scénáře a trendy, které by mohly formovat politickou situaci v Bělorusku.

Analýza debat a odborných článků ukázala, že klíčovou podporu stávajícímu režimu Běloruska poskytují především důchodci, zaměstnanci státních podniků a silové složky země. Silové složky stále zůstávají klíčovým pilířem režimu, ale jejich role by mohla být ohrožena narůstající politickou nestabilitou. Monitorování voleb bylo problematické, a byly zaznamenány nepravdivosti v průběhu voleb, včetně podezřelých machinací s volebními lístky a omezení přístupu k internetu. Existují také obavy o intervenci zvenčí, zejména ze strany Ruska.

Existuje několik možných scénářů budoucího vývoje Běloruska. Mezi ně patří pokračování autoritativního režimu, demokratický přechod, politická nestabilita nebo dokonce vnější intervence. Mezinárodní tlak a role Ruska ve vztahu k Bělorusku jsou klíčovými faktory, které budou ovlivňovat budoucnost země.

Volby v Bělorusku v roce 2025 budou zásadní událostí, která může výrazně ovlivnit politický vývoj země. Pokud se stávající režim Alexandra Lukašenka udrží u moci, je pravděpodobné, že volby budou opět ovlivněny jeho vládou. Vzhledem k narůstajícímu politickému odporu v zemi by mohla být účast občanů ve volbách větší než dříve. Toto může vyvolat jen větší tlak na vládu a mezinárodní společenství,

aby zajistily spravedlivé volby. Může se objevit nová generace politických lídrů a opozičních stran, které budou bojovat proti stávajícímu režimu. Je možné, že se opozice spojí a vytvoří silnější hnutí, které bude mít větší šanci na úspěch. Mezinárodní společenství, včetně Evropské unie a Spojených států, může vyvíjet tlak na Bělorusko, aby zajistilo spravedlivé a demokratické volby. To může zahrnovat sankce vůči režimu a podporu pro demokratické reformy. Rusko bude pravděpodobně i nadále hrát klíčovou roli v politickém vývoji Běloruska. Jeho podpora režimu Lukašenka může mít vliv na výsledek voleb a další politické události v zemi. Důležitým faktorem budou především mezinárodní pozorovatelé, kteří budou monitorovat průběh voleb a poskytnou důležité informace o jejich spravedlnosti a transparentnosti.

Vzhledem k současným politickým událostem a tlaku ze strany občanské společnosti a mezinárodního společenství budou volby v roce 2025 v Bělorusku důležitým milníkem a mohou znamenat začátek nové éry v politickém systému země.

Budoucnost Běloruska je stále nejistá, ale změny v běloruské společnosti přinášejí naději na pozitivní vývoj. Ačkoli stávající režim zůstává u moci, je patrná větší ochota obyvatelstva k politickým změnám. Schopnost Běloruska vypořádat se s výzvami před ním, aniž by ztratilo suverenitu, bude klíčovým faktorem jeho budoucnosti.

Seznam použitých zdrojů

- Ancipienka, A., et. al. *Neznámé Bělorusko*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-045-1.
- Balík, S. *Postkomunistické nedemokratické režimy: Studie k proměnám politické teorie v posttranzitivním čase*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN 978-80-7325-128-4.
- Balík, S., et. al. *Teorie a praxe nedemokratických režimů*. Praha: Dokořán, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7363-266-3.
- Brown, A. *Seven years that changed the world*. Oxford : Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-928215-9.
- Davies, N. *Bílý orel, rudá hvězda: Polsko-sovětská válka 1919 - 1920 a "zázrak na Vistule"*. Praha: BB art, 2006. ISBN 80-7341-939-4.
- Dočekalová, P., et al. *Úvod do politologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2940-4.
- Heywood, A. *Politologie*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7380-115-1.
- Hloušek, V., et. al. *Politické systémy*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal Publishing, 2018. ISBN 978-80-7485-150-6.
- Hroch, M. *Národy nejsou dílem náhody*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-010-0.
- Jurek, T., et. al. *Dějiny Polska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2017. ISBN 978-80-7422-306-8.
- Linz, J. J. *Totalitarian and authoritarian regimes*. Boulder, Colorado: Lynnie Rienner Publishers, 2000. ISBN 978-1-55587-890-0.
- Lucas, J. *Válka na východní frontě 1941 - 1945*. Praha: Naše vojsko, 2009. ISBN 978-80-2061058-4.
- Marková, A., et. al. *Dějiny Běloruska*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2021. ISBN 978-80-7422-667-0.
- Müller, H., et. al. *Dějiny Německa*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-125-5.
- Novák, M. *Úvod do studia politiky*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2023. ISBN: 978-80-246-5539-0.

- Říchová, B. *Přehled moderních politologických teorií*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-461-3.
- Snyder, T. *Obnova národů: Polsko, Ukrajina, Litva, Bělorusko 1569-1999*. 1. vyd. Polanka nad Odrou: Občanské sdružení Pant. ISBN - 978-80-906778-4-5.
- Švankmajer, M., et. al. *Dějiny Ruska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2012. ISBN 978-80-7422-026-5.
- Veber, J., et. al. *Management: základ, moderní přístupy, výkonnost a prosperita*. Praha: Management Press, 2009. ISBN 978-80-7261-200-0.
- Vorel, P., et. al. *Dějiny Rakouska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 978-80-7106-239-4.
- Wolton, T., *Rudohnědá nemoc - 20. století*. Praha: Volvox Globator, 2003. ISBN 80-7207-513-6. S. 355-359.
- Zubov, A., et. al. *Dějiny Ruska 20. století - 1. díl: 1894 - 1939*. 1. vyd. Praha: Argo, 2014. ISBN 978-80-257-0921-4.
- Zubov, A., et. al. *Dějiny Ruska 20. století - 2. díl: 1939 - 2007*. 1. vyd. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-0964-1.
- Ženíšek, M. *Přechody k demokracii v teorii a praxi*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2006. ISBN 80-7380-008-X.

Online zdroje

BBC. *Belarus election: Exiled leader calls weekend of 'peaceful rallies'*. In: <https://www.bbc.com/> [online], Copyright 2024 BBC, 14. 8. 2020, [cit. 2024-01-27]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-53780685>

BBC News. *Belarus president visits Vatican*. In: <https://www.bbc.co.uk/news> [online], Copyright © 2023 BBC, 27. 4. 2009 18:14, [cit. 2023-12-21]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8021513.stm>

Bělka, M. *Lukašenko si vychovává následníka, levobočka Kolju vozí po světě*. In: idnes.cz [online], © 1998–2024 MAFRA, a. s., 15. 10. 2015, [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/nikolaj-lukasenko-se-nehne-od-otce.A151013_124147_zahranicni_mlb

Bílek, J., et. al. *Hybridní režimy jako svébytné kategorie politických režimů: Komparace vybraných přístupů*. [online]. Volume XVII, 2006. Sv. 212-233. [cit. 2023-11-06]. ISSN:1212-7817. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4416/3464>.

Bureau of european and eurasian affairs. *U.S. Relations With Belarus*. In: <https://2009-2017.state.gov/> [online], 6. 9. 2016, [cit. 2023-12-21]. Dostupné z: <https://2009-2017.state.gov/r/pa/ei/bgn/5371.htm>

Czech Trade. *Bělorusko*. In: <https://www.businessinfo.cz/> [online], © 1997-2024 CzechTrade, 16. 7. 2021, [cit. 2024-01-27]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/belorusko-souhrnna-teritorialni-informace/2/>

ČTK. *Cichanouská opustila Bělorusko, podle svého týmu pod nátlakem. Protesty pokračují*. In: <https://ct24.ceskatelevize.cz/> [online], © Česká televize, 11. 8. 2020 22:40, [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/cichanouska-opustila-belorusko-podle-sveho-tymu-pod-natlakem-protesty-pokracuji-46714>

ČTK. *EU zruší většinu sankcí proti Bělorusku. Zborjní embargo ale zůstane, dohodli se ministři*. In: aktualne.cz [online], Atlas.cz 1999 – 2024 © *Economia, a.s.*, 15. 2. 2016 18:12, [cit. 2023-12-27]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/eu-zrusi-vetsinu-sankci-vuci-belorusku-zbrojni-embargo-ale-z/r~ad7f1422d40411e5a0ca0025900fea04/>

ČTK. *Žádné překvapení. Lukašenko již popáté vyhrál prezidentské volby*. In: lidovky.cz [online], © 2024 MAFRA, a.s., 11. 10. 2015 19:42, [cit. 2023-12-12]. Dostupné z:

https://www.lidovky.cz/svet/prezidentske-volby-v-belorusku-podle-ocekavani-vyhral-popate-alexandr-lukasenko.A151011_194347_In_zahranici_ELE

Democracy Index 2022. *Frontline democracy and the battle for Ukraine*. In: <https://www.protothema.gr/> [online], Copyright © 2024 Πρώτο Θέμα, 7. 11. 2011, [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: https://www.protothema.gr/files/2023-02-02/Democracy_Index_2022_final.pdf

Diamond, L. *Thinking About Hybrid Regimes*. [online]. *Journal of Democracy*, 2002. [cit. 2023-11-03]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20200321131835id_/http://www.serwis.wsjo.pl/lektor/1881/diamond.pdf

GEOGRAF.in. *Bělorusko*. In: <https://www.geograf.in/cs/> [online], © 2019 - 2024 www.geograf.in [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: https://www.geograf.in/cs/comparison.php?id_country=17

Glanc, T. *Proč mlčí - a mlčí? Ruská inteligence k situaci v Bělorusku*. In: forum24.cz [online], © 2015 – 2024 Forum 24 a.s., 17. 9. 2020, [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/proc-mlci-a-mlci-ruska-inteligence-k-situaci-v-belorusku/>

Globe24.cz. *Ropa píše historii. Do Běloruska poprvé dorazila z USA*. In: <https://globe24.cz/> [online], Copyright © 2016—2024 INCORP a. s., 11. 6. 2020 21:55, [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: <https://globe24.cz/svet/ropa-pise-historii-do-beloruska-poprve-dorazila-z-usa.96e40ca9>
<https://sport.aktualne.cz/ostatni-sporty/ani-v-bonnu-nebude-svetovy-pohar-v-sermu-rusy-a-belorusy-tam/r~a373d422ebee11edba5b0cc47ab5f122/>

International monetary fund. *Download World Economic Outlook database: October 2022*. In: <https://www.imf.org/en/Home> [online], © INTERNATIONAL MONETARY FUND, October 2022, [cit. 2024-01-27]. Dostupné z: https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2022/October/select-date-range?c=913,&s=GGXWDG_NGDP

Jadrný, P. *Rusko útočí na Ukrajinu z Běloruska i Krymu. Kyjev oznámil, že dosud přišel o čtyři desítky vojáků*. In: irozhlas.cz [online], © 1997-2024 Český rozhlas, 24. 2. 2022 13:43, [cit. 2023-12-01]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/online-rusko-ukrajina-invaze_2202240559_miz

Kantor, L., *Česko spadlo na žebříčku rozvoje společnosti. Předběhlo jej i Bělorusko*. In: <https://www.idnes.cz/> [online], © 1998–2024 MAFRA, a. s., 2. 10. 2018, [cit. 2024-01-27]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/svet-cr-belorusko-vzdelani-zdravi-veda-lancet.A181005_170628_zahranicni_luka

Kuznyatsov I. *РЭПРЭСІІ СУПРАЦЬ БЕЛАРУСКАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ І СЯЛЯНСТВА Ў 1930—1940 ГАДЫ*. In: Беларускі Калегіум, © Belarusian Collegium, 2004—2010, [cit. 2023-12-09].

Dostupné z:

https://web.archive.org/web/20111003062059/http://baj.by/belkalehium/lekcyji/historyja/kuzniacou_02.htm

Křováková, K. *Rusko má plán, jak do roku 2030 pohltit Bělorusko, vyplývá z uniklého spisu*. In: seznamzpravy.cz [online], © Seznam Zprávy, a.s., 21. 2. 2023 10:32, [cit. 2023-12-01]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-rusko-ma-plan-jak-do-roku-2030-pohltit-belorusko-vplyva-z-unikleho-spisu-226092>

Kudrytski, A. *Why Belarus Is Helping Russia in Its War in Ukraine*. In: <https://www.washingtonpost.com/> [online], © 1996-2024 The Washington Post, 26. 6. 2023 5:51, [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/business/energy/2023/06/26/ukraine-russia-conflict-why-belarus-and-lukashenko-are-in-lockstep-with-putin/96b14468-1407-11ee-9de3-ba1fa29e9bec_story.html

Marples, D. R. et. al. *Belarus*. In: britannica.com [online], ©2024 Encyclopædia Britannica, Inc., 21. 6. 2024, [cit. 2024-06-23]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Belarus>

Marples, D. R. et. al. *Kurapaty: Belarus' Continuing Debates*. In: Slavic Review, volume 79, issue 3 [online], © Cambridge University Press 2024, 18. 11. 2020, [cit. 2023-12-08]. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/slavic-review/article/abs/kurapaty-belarus-continuing-debates/16D9B1BF0F0F16B033B40AF4CAB43BD5>

Merkel, W. *Embedded and Defective Democracies*. [online]. Democratization, 2004. Sv. Vol.11 (5). [cit. 2023-11-01]. ISSN 1351-0347. Dostupné z: https://www.wzb.eu/system/files/docs/sv/iuk/merkel_embedded_and_defective_democracies.pdf.

Ministry of foreign affairs of the Republic of Belarus. *North Atlantic Treaty Organization*. In: <https://web.archive.org/> [online], [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20140816094259/http://mfa.gov.by/en/organizations/membership/list/c6eaf2b20c037582.html>

Museum of Tolerance - Courtesy of "Encyclopedia of the Holocaust". *Concentration camps: Koldichevo*. [online], In: Jewish virtual library, © 1998 - 2024 American-Israeli Cooperative Enterprise, [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: https://www.jewishvirtuallibrary.org/koldichevo-concentration-camp?utm_content=cmp-true

Němec, J., et. al. *Politické systémy* [online]. Oeconomica, 2020. [cit. 2023-10-31]. ISBN 978-80-245-2288-3. Dostupné z: <https://www.ekopress.cz/eshop/view/titdetail.php?tid=31057>.

Novinky.cz. *Alexandr Lukašenko*. In: novinky.cz [online], Copyright © 2019-2024 Seznam.cz a.s., [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/tag/alexandr-lukasenko-10783>

OPENAI. *ChatGPT-4*. AI program. 2024. Dostupné z: <https://openai.com/blog/chatgpt>. [Citováno 2024-02-24].

OPENAI. *ChatGPT-4*. AI program. 2024. Dostupné z: <https://openai.com/blog/chatgpt>. [Citováno 2024-02-25].

Palata, L. *Lukašenko si chystal následníka. Levobočka, který hraje na klavír a miluje sport*. In: denik.cz [online], Copyright © VLTAVA LABE MEDIA a.s., [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: https://www.denik.cz/ze_sveta/lukasenko-belorusko-naslednik-20200825.html

Pixelhead. *Bilateral Relation*. In: Internet archive [online], © 2007, The Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Belarus, [cit. 2023-12-27]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20071205042327/http://www.mfa.gov.by/en/foreign-policy/bilateral/e14c28c31d21a670.html>

Pixelhead. *Foreign policy*. In: Internet archive [online], © 2007, The Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Belarus, [cit. 2023-12-27]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20071116031118/http://www.mfa.gov.by/en/foreign-policy/>

Radio Svoboda. *Лукашенко заявил, что в 2025 году пойдёт на выборы*. In: svoboda.org [online], Радио Свобода © 2024 RFE/RL, Inc., 25. 2. 2024, [cit. 2023-12-15]. Dostupné z: <https://www.svoboda.org/a/lukashenko-zayavil-chto-v-2025-godu-poydyot-na-vybory/32834331.html>

Shoah Resource Center. *Maly Trostinets*. [online] In: Internet archive. [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20031129165451/http://www1.yadvashem.org/odot_pdf/microsoft%20word%20-%206636.pdf

Shraibman, A. *Four Scenarios for Belarus in 2025-2030*. In: <https://jamestown.org/> [online], © 2024 The Jamestown Foundation, 20. 12. 2019 6:37, [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://jamestown.org/program/four-scenarios-for-belarus-in-2025-2030/>

Schmitter, P.C. et. al. *What democracy Is ... and Is Not*. [online]. Baltimore, The Johns Hopkins University Press: Journal of Democracy 2, 1991. [cit. 2023-10-31]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/236749392_What_Democracy_Is_and_Is_Not.

Slezáková, M. *Zkorumpované tendry pohřbilo ticho. Ze dvou milionů skončí jeden v kapse, líčí běloruská bojovnice*. In: irozhlas.cz [online], © 1997-2024 Český rozhlas, 27. 10. 2016 7:30, [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-ze-sveta/zkorumpovane-tendry-pohrbilo-ticho-ze-dvou-milionu-skonci-jeden-v-kapse-lici_1610270730_mls

Šumný, J. *Rusko v červenci rozmístí po Bělorusku jaderné hlavice, říká Putin*. In: seznamzpravy.cz [online], © Seznam Zprávy, a.s., 9. 6. 2023 17:50, [cit. 2023-12-01]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-rusko-v-cervenci-rozmisti-po-belorusku-jaderné-hlavice-rika-putin-232333>

Taras, A. *Proč Bělorusové nemluví bělorusky...* In: <https://globe24.cz/> [online], Copyright © 1996-2024 Občanské sdružení Britské listy, 7. 11. 2011, [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: <https://blisty.cz/art/60892-proc-nemluvi-belorusove-belorusky.html>

The Associated Press. *Putin named PM of Belarus-Russia alliance*. In: <https://www.nbcnews.com/> [online], © 2024 NBC UNIVERSAL, 27. 5. 2008 3:50, [cit. 2023-12-21]. Dostupné z: <https://www.nbcnews.com/id/wbna24839107>

Transparency International. *Corruption perceptions index*. In: <https://www.transparency.org/en/> [online], © Transparency International 2024, [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>

World Bank Document. *Doing Business 2014*. In: worldbank.org [online], © 2024 The World Bank, [cit. 2023-12-27]. Dostupné z: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/708411468014422660/pdf/827760Belarus0BLR0Box0382096B00PUBLIC0.pdf>

Žilková, V. *Lukašenko je u moci dvacet let. Běloruský Majdan se zatím nekoná*. In: idnes.cz [online], © 1998–2024 MAFRA, a. s., 14. 7. 2014 3:05, [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/alexandr-lukasenko-vladne-belorusku-dvacet-let.A140709_123518_zahranicni_vez